

**ERITYISOPISKELIJAN OHJAAMINEN
TOISEN ASTEEN AMMATILISESTA
KOULUTUKSESTA TYÖELÄMÄÄN JA
JATKO-OPINTOIHIN**

Silvia Soosalu

**Kehittämishanke
Toukokuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) SOOSALU, Silvia	Julkaisun laji Kehittämishanke	
	Sivumäärä 55	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi ERITYISOPISKELIJAN OHJAAMINEN TOISEN ASTEEN AMMATILLISESTA KOULUTUKSESTA TYÖELÄMÄÄN JA JATKO-OPINTOIHIN		
Koulutusohjelma Ammatillinen opinto-ohjaajakoulutus		
Työn ohjaaja LERKKANEN, Jukka		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän ammattikorkeakoulu		
Tiivistelmä Kehittämishankkeessa perehdytään erityisopiskelijalle annettavaan tukeen ja ohjaukseen opintojen päättövaiheessa, jolloin hän siirtyy työelämään tai jatko-opintoihin. Kehittämishanke sisältää tutkimuksen, jonka tulosten pohjalta esitetään kehittämisideoita erityisopiskelijan ohjaamiseksi työelämään ja/tai jatko-opintoihin. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen opinto-ohjauksen merkitys kasvaa ja tarve erityisopiskelijoiden ohjauksen uudistamiseen ja kehittämiseen on suuri. Hallitusohjelman nuorten yhteiskunta- ja koulutustakuu velvoittaa koulutuksen järjestäjiä paneutumaan ohjaukseen entistä enemmän ja tarkoituksenmukaisemmin. Erityisopiskelijoilla on oikeus saada heidän tarpeitaan ja kykyjään vastaava ohjausta työelämään ja jatko-opintoihin. Käytännössä tällainen ohjaus vaatii koko työyhteisön ja sidosryhmien yhteistyösapuolten tuen. Lisäksi ohjauksen tulee olla selkeää sekä opiskelijaa motivoivaa. Kehittämishankkeessa pohditaan erityisopiskelijoiden yksilöllisiä ohjaustarpeita ja niiden arvolähtökohtia sekä erityisopiskelijoiden työpaikan järjestämistä ja eri yhteistyötahojen ohjausrooleja. Tämä auttaa opinto-ohjaajia ymmärtämään erityisopiskelijoiden ohjaustarpeen olemassaolon, merkityksen ja haasteet. Tutkimuksessa selvitettiin työvoimatoimiston työntekijöiden ajatuksia ja mielipiteitä siitä, miten 2. asteen ammatillisessa koulutuksessa erityisopiskelijoina määritellyt opiskelijat saadaan tarkoituksenmukaiseen ura- ja ammatinvalinta- tai jatko-opiskeluohjaukseen. Tarkoituksena oli löytää tietoa, jonka avulla edellä mainittu ohjaus voidaan toteuttaa entistä paremmin. Tulokset osoittivatkin, että työvoimatoimisto haluaa niveltietoa valmistuvan erityisopiskelijan kaikista terveydentilaan ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvistä seikoista, joilla mahdollisesti on vaikutusta opiskelijan työllistymiseen. Lisäksi työvoimahallinnon taholta toivottiin säännöllistä yhteistyötä erityisopiskelijoiden työllistymistä koskevassa tiedonvaihdossa erityisesti nuorten kanssa toimivien henkilöiden välillä. Jatkokehittämiskohteena voitaneenkin pitää ennakoivaa, avointa ja ajankohtaista yhteistyötä näiden toimijoiden välillä		
Avainsanat (asiasanat) Ammatillinen koulutus, opintojen ohjaus, syrjäytyminen, koulutus- ja yhteiskuntatakuu, erityisopetus, Hojks, Hops, jatko-opinnot		
Muut tiedot: Ammatillinen opinto-ohjaajakoulutus		

5.5.2006

Author(s) SOOSALU, Silvia	Type of Publication Development project report	
	Pages 55	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title COUNSELLING A STUDENT WITH SPECIAL NEEDS FOR WORKING LIFE AND FURTHER EDUCATION AT UPPER SECONDARY VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING		
Degree Programme Ocational guidance counselling education		
Tutor(s) LERKKANEN, Jukka		
Assigned by Jyväskylä polytechnic		
Abstract <p>In this development project the type of support measures and counselling given to a student with special needs at the finishing stage of his studies before entering working life or further education are gone into and dealt with in detail. Based on the study report developmental ideas for counselling a student with special needs to face the working life and/or further education are introduced.</p> <p>The importance of guidance counselling at upper secondary vocational education and training increases all the time.</p> <p>The guarantee for socializing and educating the young obliges the education providers to take care of counselling the students even better and better.</p> <p>All the students with special needs must be guaranteed equal opportunities to get counselling for working life and further education. The individual needs and equality among other students of the students with special needs must be paid special attention to. Every student has the right to be different and be in need of special support measures.</p> <p>The development project report includes a study. In the study the thoughts and opinions and needs of the employees at the unemployment agency are made clear and the issues how students with special needs should be counselled for working life and further education are dealt with.</p> <p>According to the study results the unemployment agency wants to get background information about the state of health and the personal characteristics of a student with special needs with a possible effect on the student's employment.</p> <p>In addition to this the administration of the Ministry of Labour in Finland expects regular co-operation.</p> <p>Advance, open and current co-operation between the unemployment agency and the educational establishments can be regarded as the goal of the development.</p>		
Keywords vocational education, vocational guidance counselling education, special needs education, further education,		
Miscellaneous Vocational guidance counselling education		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 SYRJÄYTYMINEN – UHKA NUORELLE.....	7
3 NUORTEN OSALLISUUS SEKÄ KOULUTUS- JA YHTEISKUNTATAKUU.....	9
3.1 Nuorten osallisuus koulutukseen ja työhön.....	9
3.2 Nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu.....	10
3.3 Hankkeet ja projektit	12
4 ERITYISOPISKELIJAN TYÖELÄMÄÄN JA JATKO-OPINTOIHIN OHJAAMINEN	14
4.1 Erityisopiskelijan ohjaaminen opintojen päättövaiheessa	14
4.2 Erityisopiskelijan työllistyminen.....	15
4.3 Työssäoppimisen kautta työelämään	17
4.4 Erityisopiskelijan jatko-opinnot ja työelämään hakeutuminen	18
5 OPINTOJEN OHJAUS JA ERITYISOPETUS ETELÄ-KARJALAN AMMATTIOPISTOSSA.....	18
5.1 Etelä-Karjalan ammattiopisto	18
5.2 Opintojen ohjaus ja erityisopetus	19
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT	24
7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	25
7.1 Tutkimukseen osallistujat	25
7.2 Tutkimusaineiston kerääminen	25
7.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	25
8 TUTKIMUSTULOKSET	26
8.1 Työvoimatoimiston työntekijöiden haastattelujen tulokset.....	26
8.2 Työvoimatoimiston työntekijöille tehdyn kirjallisen kyselyn tulokset	32
9 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA	36
LÄHTEET.....	40
LIITTEET	45
Liite 1. Työvoimatoimistoille määrätyt toimenpiteet ura- ja rekrytointipalveluyhteistyössä ..	45
Liite 2. Lappeenrannan ja sen lähikuntien yhteistyösapuolet	46
Liite 3. Tutkimuskysymysten saatekirje.	50
Liite 4. Tutkimus. Haastattelukysymykset.....	51
Liite 5. Tutkimus. Kirjallinen kysely.	52
Liite 6. Kirjallisen kyselyn 1. ja 2. kysymysten tulokset.	54

1 JOHDANTO

Henkilökohtaisen ohjauksen haasteet ovat entistä monimuotoisempia ja laajalaisempia. Lisäksi niihin vaikuttavat yhteiskunnallisesti taloudelliset, sivistykselliset ja koulutukselliset sekä työllistymisen näkökohdat. Myös lakimuutoksilla on vaikutusta opinto-ohjausjärjestelyihin. Siksi lähes jokaisella koululla on jo laadittu tai laadintavaiheessa entistä kattavampi koulukohtainen opinto-ohjauksen suunnitelma.

Lakien ja säädösten avulla kaikille pyritään turvaamaan erityisesti koulutuksellinen tasa-arvo sekä yhdenvertaiset koulutuspalvelut ympäri Suomea. Hallitusohjelman mukainen nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu velvoittaa koulutuksen järjestäjät sekä työvoimahallinnon edustajat huolehtimaan siitä, että ammattiin valmistuvat nuoret saavat riittävästi tietoa, tukea ja ohjausta työelämään ja jatko-opintoihin siirtymisestä. Samanaikaisesti korostetaan näiden nuorten itsensä vaikutusmahdollisuuksia. Lisäksi nuorten yksilölliset edellytykset huomioidaan entistä paremmin ja tarvittaessa heille annetaan nivelvaiheissa erityistä tukea ja ohjausta. (Opetusministeriö 2005; Työministeriö 2005, 4.)

Opinto-ohjausta voidaan toteuttaa eri tavoin ja käytänteet vaihtelevat paljon. Koulutuksen järjestäjillä on aina velvollisuus huolehtia siitä, että ammattiin valmistuville nuorille on tarjolla riittävästi jatko-opintoihin ja/tai työelämään ohjaavia ohjauspalveluja. Lisäksi oppilaitosten opinto-ohjaajien velvollisuutena on käytännössä tehdä yhteistyötä muiden työvoimapalveluja sekä koulutusta järjestävien tahojen kanssa. (Työministeriö 2005, 4.)

Kaikilla opiskelijoilla on yhdenvertainen oikeus saada ohjausta opintoihinsa niiden alkuvaiheessa, aikana ja päättövaiheessa. Opinto-ohjauksen tarkoituksena on ohjata opiskelijaa tekemään itsenäisiä valintoja, saada hänet luottamaan omiin kykyihinsä sekä vahvistamaan itsetuntoaan. Erityisopiskelijan kohdalla opinto-ohjaaja huomioi erilaisuuden mahdollisuutena, jolloin hän tukee opiskelijan yksilöllistä kasvua kohti myönteistä minäkuvaan sekä tasapainoista ja yhteistyökykyistä elämää. (Kasurinen 2000, 217-218; Vuorinen & Sampson 2000, 47-49.)

Opinto-ohjauksen järjestäminen siten, että jokainen opiskelija saa aina riittävästi ja oikeaan aikaan ohjausta, ei kuitenkaan ole käytännössä aina mahdollista. Lisäksi kyky omaksua ohjausta eri tavoin sekä erilaiset persoonallisuuden piirteet ja/tai muut fyysiset ja psyykkiset eroavaisuudet asettavat ohjaukselle suuria haasteita.

Tässä kehittämishankkeessa tarkastellaan opinto-ohjauksen roolia siinä vaiheessa, kun opiskeluaikana erityistä tukea saanut opiskelija valmistuu ammattiin ja on siirtymässä joko työelämään tai jatko-opintoihin. Selvityksen tarkoituksena on tuoda esille tietoa nuorten ammattiin kasvun ja työelämään siirtymisen vaiheista. Lisäksi kerrotaan syrjäytymisen ehkäisemiseksi tehtävistä opinto- ja muista ohjauksellisista toimenpiteistä sekä muista erityistekijöistä, jotka vaikuttavat ammattiin valmistuvan nuoren työnhakuun ja työpaikan saamiseen tai jatko-opiskelupaikan saamiseen.

Kehittämishankkeen tavoitteena on lisätä opinto-ohjaajien sekä heidän kanssaan toimivien eri yhteistyötahojen tietämystä erityisen tuen tarpeessa olevista opiskelijoista. Tiedon avulla pyritään siihen, että yhteistyötahot sitoutuvat entistä enemmän erityisopiskelijoiden tavoitteelliseen ohjaukseen.

Kehittämishanke sisältää tutkimuksen. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada tietoa, jota voidaan hyödyntää ammattiin valmistuvan erityisopiskelijan ohjaamisessa.

2 SYRJÄYTYMINEN – UHKA NUORELLE

Vuonna 2002 Suomessa oli 10 000 syrjäytyneeksi määriteltyä nuorta. Kaikista nuorista 10% keskeytti ammatillisen koulutuksen ja 18% heistä ei suorittanut toisen asteen tutkintoa lainkaan (Taiveaho 2003, 1). Käytännössä syrjäytyminen on tulosta pitempiaikaisesta kehityksestä ja voi alkaa esimerkiksi koulutuksen keskeyttämisestä, vanhempien ongelmista, oppimisvaikeuksista tai erilaisista sairauksista. Kaikkein vakavimpana syrjäytymisuhkana pidetään työttömyyttä ja varsinkin pitkäaikaistyöttömyyttä. (Pasanen 2005, 9; Skinnari 2005, 1.)

Syrjäytyminen voidaan määritellä muun muassa tilaksi, jossa yksilö joutuu yhteiskunnan sosiaalisesti ja kulttuurisesti arvostetun valtasuuntauksen mukaisen normaalitilan ulkopuolelle. (Heikkilä 1990, 24.) Toisin sanoen yksilöllä ei ole merkityksellistä tehtävää tuottavassa yhteiskunnassa tarkoituksenmukaista osuutta. Tämän vuoksi yhteiskunnan velvollisuus on järjestää syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille erilaisia mahdollisuuksia turvata oman elämänsä merkitys ja viedä elämänuraa eteenpäin. (Vanhalakka - Ruoho & Åstrand 1993, 126-130.)

On syytä erottaa tavanomainen syrjäytyminen sellaisesta syrjäytymisestä, jolla on yhteyttä perustavanlaatuisen elämänhallinnan ongelmaan. Esimerkiksi työtön ihminen ei välttämättä menetä kykyään hallita omaa elämäänsä. Toisaalta taas kaikkein syrjäytyneimmillä ihmisillä ei saata olla lainkaan kykyä omaehtoiseen elämänhallintaan, vaikka yhteiskunnallinen tilanne heitä siihen tukisi. (Raunio 2003, 101.) Edellä mainitun perusteella voitaneen toteaa tapahtuvan myös tietoisesti vapaaehtoista ja samalla hallittua ”syrjäytymistä”. Sen mukaan onkin mahdollista, että opiskelija eroaa koulusta tai valmistuttuaan jättää menemättä töihin ilman että hänellä on vaaraa syrjäytyä.

Riskiryhmään kuuluvat myös kehityksessään poikkeavat nuoret. Tällaiset nuoret tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea kaikilla elämänhallinnan osa-alueilla. Nuorille ammattiin kouluttautuville tuki annetaan erityisopetuksena ja -ohjauksena tarvittaessa ja koko opiskelupolun ajan, siis myös työelämään ja jatko-opintoihin siirryttäessä. (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 104-106.)

Erityistä tukea täytyy pystyä antamaan nuorelle avoimesti ja nuoren omat edellytykset huomioon ottaen. Lopullisen ratkaisun tulee joka tapauksessa palvella yhtäläillä yhteiskuntaa kuin myös sen jäsentä, nuorta itseään. Tärkeää syrjäytymisen ehkäisemisessä on varsinkin se vaihe, missä nuori uhkaa jäädä työttömäksi (Skinnari 2005, 1). Siksi nuoren opiskelupolun tulee sen kaikissa vaiheissa sisältää suunnitelmallisesti ura- ja rekrytointiohjausta.

Sellaisten opiskelijoiden, joilla on esimerkiksi heikko koulumenestys tai ongelmia perhesuhteissa, kohdalla käynnistyy prosessi, jonka haittavaikutuksena on vaara etäännyttä koulusta ja yhteiskunnasta, ja pahimmillaan syrjäytyä. Tällaisilla opiskelijoilla ei ehkä myöskään ole ollut riittävästi halua tai kykyä vastaanottaa koulun tarjoamaa erityistä tukea tai sitä ei jostain syystä ole pystytty hänelle antamaan. Opiskelija saattaa myös kokea hänelle koulussa laadittavan Hojksin ja Hopsin olevan häntä syyttävä tai eristävä tekijä. Toisaalta on muistettava se, että kaikilla ongelmilla ei jokaisen nuoren kohdalla ole yhtä suuri yhteys syrjäytymiseen.

Jotta nuori pääsee pois syrjäytyneisyyden tilasta tai sen uhasta, hänen on uskottava omaan mahdollisuuteensa olla yhteiskuntaan osallinen. Mikäli syrjäytynyt nuori oppii hyväksymään syrjäytyneen ihmisen identiteetin, hän saattaa alkaa käyttää sosiaalivaltion tukiverkosta itsestään selvänä, hänelle kuuluvana palveluverkostonä. Tuolloin nuorella ei ehkä ole aikomustakaan muuttaa elämäntilannettaan. (Kemppinen 1997, 132-134.) Onkin hyvä muistaa se, että yleisesti käytetään nimitystä ”syrjäytyneet” eikä ”syrjäytetyt”. Sen vuoksi syrjäytymisestä irti pääsemisessä korostetaan yhteiskunnan vastuun ohella keskeisesti myös yksilön itsensä omaa vastuuta. (Paju & Vehviläinen 2001, 32-34.)

Ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen ovat nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä hyvin tärkeitä keinoja (Urpilainen, 2005). Koulussa syrjäytymisen ehkäisy edellyttää opettajilta monitahoista sosiaalista ajattelutapaa. Yhteistyötä täytyy tehdä entistä enemmän ja moniammatillisemmin perheiden, sosiaalityön, vapaa-ajan toiminnan ja työelämän kanssa. Opiskelijoiden kohdalla tulisi huomioida sosiaalisten taitojen olemassaolo ja niiden esille tuomisen

kannustaminen. Myös koulutusta tulee pystyä tarvittaessa eriyttämään. (Talib, Löfström & Meri 2004, 74-75.) Käytännössä koulutuksen eriyttäminen on usein mahdollista erityisen tuen toimin. Se puolestaan edellyttää opiskelijan kohdalla Hojksin ja Hopsin laadintaa.

3 NUORTEN OSALLISUUS SEKÄ KOULUTUS- JA YHTEISKUNTATAKUU

3.1 Nuorten osallisuus koulutukseen ja työhön

Koulutus on tärkein väylä työelämään, siksi vailla koulutusta olevien nuorten on yhä vaikeampaa saada työpaikkaa. Yhteiskunta tarjoaa suomalaisille nuorille tänä päivänä monipuolisia koulutusmahdollisuuksia. Samanaikaisesti se asettaa heille aiempaa enemmän vastuuta tulevaisuudesta. (Nuoruus Suomessa 2005; 1-3.)

Nykyisin nuoret eivät ole enää niin ura- työkeskeisiä kuin aiemmin. Toisaalta suomalaisnuoret arvostavat koulutusta ja sen mukanaan tuomia työnsaantimahdollisuuksia. Nuoret voivat pääsääntöisesti hyvin, mutta ongelmia aiheuttavat muun muassa väsyminen ja uhka syrjäytyä. Nuorten syrjäytymisuhkaan on puuttunut myös valtioneuvosto käynnistämällä vuonna 2003 laajan hankkeen, jossa toimintaosa-alueina ovat nuorten syrjäytymisen ehkäisy sekä nuorten osallisuuden ja sosiaalisen elämän vahvistaminen. (Emt. 2005; 1-3.)

Hallitusohjelman osallisuushankkeissa ja toimenpidesuosituksissa korostetaan nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä seuraavia asioita: Nuorten opintojen etenemisen seurantaa ja ohjausta tulee tehostaa ja koulua tulee vahvistaa nuorten oppimisympäristönä. Lisäksi työ- ja opetusapuolten tulee kehittää ura- ja rekrytointipalveluja opiskelijan työelämävaiheeseen siirtymiseksi sekä yleensäkin parantaa nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarvittavaa konkreettista toimintaa. (Hänninen 2004, 3; Taiveaho 2003, 1-3.) Erityistä huomiota tulee

kiinnittää työuran alkuun (Skinnari 2005, 1), jolloin aikuisten tuki työhön motivoijana on tärkeää (Taiveaho 2003, 3). Hämäläinen (2004) korostaa, että tuki aktivoi nuoret suunnittelemaan, kehittämään ja päättämään omista asioistaan. Nuoren elämä tulee nähdä kokonaisuutena, jossa erilaiset järjestelmä-, hallintokunta- ja kuntarajat eivät muodostu esteeksi syrjäytymistä ehkäisevälle toiminnalle. (Hänninen, 2004, 1-3.) Nuorten osallisuus puolestaan merkitsee sitä, että nuorta kuullaan häntä koskevassa päätöksenteossa (Hänninen, Laurikainen, Paunonen & Tuomisto 2004, 7).

Kansanedustaja Satu Taiveahon mielestä nuorille tarjottavan työn tulee olla nuorten tavoitemaailman mukaista ja nuorten kasvua ja kehitystä tukevaa. Nuorten kuuleminen edellyttää laajaa yhteistyötä nuoriso-, koulutus-, sosiaali-, terveys- ja työllisyystoimien sekä kaikkien nuorisoa edustavien vapaaehtoistahojen kanssa. (Taiveaho 2003, 1-4.)

Nuorten osalliseksi saamisessa aiheuttaa vaikeuksia muun muassa se, miten kaikkien siis myös ongelma- ja erityisnuorten kanssa pystytään toimimaan niin, että heille voidaan luoda toimivia rakenteita ilman erillisiä ja erityisiä poikkeuskäytänteitä. Koska palvelurakenteiden tulee turvata tasapuolisesti kaikkien nuorten osallisuus, tulee päätöksenteossa kuunnella myös erilaisia nuoria. (Hänninen 2004, 4.)

3.2 Nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu

Hallituksen työllisyyden politiikkaohjelman mukaisen nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu -velvoitteen tarkoituksena on pyrkiä edistämään nuorten sijoittumista peruskoulun jälkeiseen koulutukseen ja edelleen työmarkkinoille tai jatko-opintoihin. (Työministeriö 2005, 1). Edellä mainitun velvoitteen toteutumiseksi kaikille nuorille tarjotaan koulutus-, työharjoittelu- tai työpajapaikka viimeistään kolmen työttömyyskuukauden jälkeen. Tarvittavissa toimenpiteissä tehostetaan muun muassa opinto- ja ammatinvalinnan ohjausta sekä tutustumista työelämään. (Filatov 2005, 1; Joronen 2005, 1.)

Nuorille tarjolla olevan koulutuksen täytyy olla mielekästä, minkä lisäksi näkymien työelämään tulee olla selkeitä sekä tulevaa elämää palvelevia. Mikäli nuorille ei löydy heidän kiinnostustaan tai kykyjään vastaavaa työtä, tulee siihen etsiä todelliset syyt. (Filatov 2005, 1.)

Nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuun toimeenpanovaihe edellyttää eri yhteistyösapuolten tiivistä yhteistyötä ja tarkoituksenmukaista vastuunjakoa oppilaitosten, työhallinnon ja nuorten työpajatoiminnasta vastaavien kesken. Opetusviranomaisten on kehitettävä opinto-ohjaustaan ja luotava työvoimaviranomaisten kanssa toimenpiteet nuorten tukemiseksi koulutuksen sekä työelämän ja/tai jatko-opintojen nivelvaiheessa. (Opetusministeriö 2005; Työministeriö 2005, 1-2.) Työministeriön TE-keskusten työvoimaosastoille ja työvoimatoimistoille helmikuussa 2005 osoittama kirje sisältää suuntaviivat siihen, kuinka työvoimatoimistojen tulee osallistua toisen asteen ammatillisten oppilaitosten ura- ja rekryointipalveluihin. Käytännössä työvoimatoimistojen tulee tukea oppilaitosten toimintaa entistä aktiivisemmalla ja vahvemmallalla yhteistyöverkostolla sekä suunnitella palveluja ja toimenpiteitä yhdessä oppilaitosten kanssa (Kts. liite 1.). (Työministeriö 2005, 5-6.)

Ylitarkastaja Päivi Haavisto-Vuori Työministeriön toimeenpano-osastolta korostaa, että koulutus- ja yhteiskuntatakuun myötä koulutuksen järjestäjät ovat velvollisia tarjoamaan opiskelijoilleen koulutus- ja urasuunnittelupalvelua myös toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Hän toivoo, että eri toimijoiden välillä tehtäisiin entistä tiiviimpää yhteistyötä. Jokaiselle nuorelle tulee tarjota ammatillista osaamista ja valmiuksia ennen työmarkkinoille menoa. (Haavisto-Vuori 2005.) Käytännössä ammatillista osaamista ja valmiuksia pystytään tarjoamaan opiskelijoille koulun oman opetuksen lisäksi työssäoppimispaikoilla. Työssäoppiminen on usein merkittävä väylä koulutuksesta työelämään.

Nuorten työnhakijoiden palvelutarve on määriteltävä mieluiten heti työhaun alkuvaiheessa. Mikäli arvioidaan, että nuorella ei ole edellytyksiä hakea työtä itsenäisesti, hänet ohjataan opastetun ja tuetun työnvälityspalvelun piiriin (mm. henkilökohtainen palvelu ja työnhakuvalmennus). Samoin tehdään silloin, kun perusopetuksen päättövaiheessa jatkokoulutukseen ohjatuista nuorista osa yhä

keskeyttää opintonsa eikä pääse välittömästi jatkokoulutukseen tai työelämään. Tällöin työvoimatoimisto tekee yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Ohjauspalveluyhteistyöllä pyritään rakentamaan aktiivisia ja aloitteellisia verkostoja sekä kehittämään yhdessä tuotettavia palveluja. (Työministeriö 2005, 4.) Yhteistyön tärkeyttä puoltaa se, että kun nuori tietää saavansa itselleen työpaikan, hän myös motivoituu entistä paremmin ammattiin valmistumiseen. Käytännössä ohjaus- ja keskeyttämisen ehkäisytyötä tuetaan erilaisilla alueellisilla hankkeilla, kuten opinto-ohjauksen kehittämishankkeilla. (Työministeriö 2005, 4-5.; Valtioneuvosto 2005). Etelä-Karjalan ammattiopisto on mukana opetushallituksen toteuttaman alueellisen (Imatra, Lappeenranta, Joutseno ja Savitaipale) opinto-ohjauksen v. 2003 - 2007 kehittämishankkeessa.

Opiskelijan työmarkkinoille ja jatkokoulutukseen valmentaminen on olennainen osa ammatillista koulutusta ja opinto-ohjausta. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteissa on kiinnitetty vahvasti huomiota erilaisiin työllistymisnäkökohtiin sekä erikseen kiinteisiin työelämän ja oppilaitosten yhteistyömuotoihin. Tavoitteena on lisätä opiskelun ja työn vuorottelua ja auttaa siten opiskelijan sijoittumista työelämään. (Työministeriö 2005, 5.)

Valtion vuoden 2006 budjettiesityksessä painotetaan syrjäytyneiden ja koulupudokkaiden tukemista, minkä lisäksi koulutuksen saama perusopetuksen ja toisen asteen opiskelijakohtainen valtionosuus on kasvanut. Lisämääräraha tukee aiemmin tehtyä erityisopetuksen toimenpideohjelman kehittämiseksi myönnettyä lisäystä. (Haatainen 2005.)

3.3 Hankkeet ja projektit

Nuorten osallisuutta ammatilliseen koulutukseen, uravalintaan, työelämään ja siitä edelleen yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi tuetaan monin eri hankkeiden ja toimintatapojen avulla. Tällaisiin toimintoihin osallisia ovat muun muassa Omaura-malli, kirkon ja Opetushallituksen rahoittama AKU -projekti (ammatilliseen koulutukseen ja uralle) sekä erilaiset ESR -projektit kuten Equal -

hankkeet (Jyväskylän hanke, Kemi-Tornio ammattikorkeakoulun OTTE ja Kuopion KANTO) Hankkeiden tavoitteet vaihtelevat, mutta yhteistä niille on nuorten motivoiminen hakeutumaan koulutuksen tai työkokeilujen avulla työelämään. (Opetusministeriö 2005, liite 1.)

Worth the work – jokainen ihminen on työn arvoinen 2001 - 2005 -projekti luotiin tukemaan syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden ammatillisen tutkinnon suorittamista ja koulusta pysyvästi työelämään menestyksellisesti siirtymistä. (Vates 2005, liite.) Projektissa mukana ollut ammatin- ja erityisopettaja Marjut Taluksen mielestä opettajien tulee keskittyä opiskelijoiden työnhakuvaiheessa erityisesti opiskelijoiden vahvuuksien esille tuomiseen. (Talus 2005, 14).

Jyväskylän ammattiopisto on mukana CHANCES: Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi -projektin osaprojektissa eli ESR -rahoitteisessa Equal -hankkeessa. Hankkeen tarkoituksena on kehittää erityistä tukea tarvitsevien nuorten koulutus- ja uraohjausta ja parantaa heidän sijoittumistaan työelämään ja jatko-opintoihin. Hankkeen tavoitteena puolestaan on kehittää erityisopiskelijan henkilökohtaisia, muiden opiskelijoiden kanssa tasavertaisia ja opiskelijan ammatillisen osaamisen huomioivia ohjauspalveluita. Lisäksi samanaikaisesti pyritään kehittämään erityisopetuksen järjestelmää ja -verkostoa sekä lisäämään henkilöstön erityisopetusosaamista. (Chances 2005, 1; Jyväskylän ammattiopisto 2005, 1.)

Hankkeen käytännön tavoitteet käsittelevät erityisopiskelijan urasuunnitelman laadintaa, koulutus- ja työpaikkahakemusten tekemistä ja työelämään joustavasti siirtymistä sekä ammatillisten erityisopettajien ja työssäoppimista ohjaavien opettajien Hojks -opiskelijoiden ohjaamiseen ja erityistarpeiden tunnistamiseen tarvittavien toimintamallien tuottamista. (Chances 2005, 1; Jyväskylän ammattiopisto 2005, 1.) Kaikenlainen opinto-ohjaus mielletään tärkeäksi syrjäytymistä ehkäiseväksi keinoksi, jolla on myös koulutusaikoja lyhentävä ja koulutustasoa nostava sekä yhteiskunnallista tasa-arvoa lisäävä vaikutus. (Chances 2005, 1.)

Porin Palveluopisto oli mukana ESR -rahoitteisessa Koulutuksesta työhön -malli projektissa, jonka tavoitteena oli edistää koulutuksesta työelämään siirtymistä.

Projektin tuloksena syntyi työelämävalmennusta tukeva opetusaineisto

(<http://www.porinpalveluopisto.fi/ppo%5Finfo/Tiimit/Projektit/ESR.>)

Opetusaineisto sisältää paljon tärkeää työnhakuun liittyvää materiaalia, mikä voisi olla hyödynnettävissä myös Etelä-Karjalan ammattiopiston opinto-ohjaustoimintojen ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämisessä.

Lappeenrannan kaupungissa toimii Lasten ja nuorten hyvinvointityöryhmä ja siinä alaryhmä 4, joka pohtii ensisijaisesti nuorten 16 – 20 -vuotiaiden osallisuutta koulutukseen ja työelämään sekä mahdollisuuksia itsenäiseen elämään.

Työryhmä pyrkii selvittämään erilaisia keinoja, miten osallisuutta voidaan parantaa, jotta kaikilla nuorilla olisi joko koulutus- tai työpaikka sekä siten mahdollisuudet itsenäisen ja tasapainoisen elämän harjoittamiseen. (Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa 2005.)

4 ERITYISOPISKELIJAN TYÖELÄMÄÄN JA JATKO-OPINTOIHIN OHJAAMINEN

4.1 Erityisopiskelijan ohjaaminen opintojen päättövaiheessa

Opiskelijan ohjaus opintojen päätösvaiheessa on tulevaisuussuuntaista, opiskelijan täysivaltaiseen yhteiskunnan ja työelämän jäsenyyteen tähtäävää.

Opiskelijan päätöksentekoon ja valintoihin vaikuttaa keskeisesti se, millä tavoin opiskelija itse pystyy arvioimaan ja ennakoimaan omaa tulevaisuuttaan.

(Kasurinen 2000, 210.)

Opintojen päätösvaiheessa erityistä ohjausta tarvitsevan nuoren tunnistaminen ei ole aina helppoa. Opiskelijan ohjaustarve voidaan arvioida esimerkiksi sen mukaan, kuinka hyvin opiskelija itse hankkii tietoa ja miten selkeät ja järkevät tulevaisuudensuunnitelmat hänellä on. Arviointikriteerit eivät kuitenkaan

välttämättä ole aina oikeita. Koulussa huonosti menestyvillä ja toisaalta myös erittäin lahjakkailta nuorilla on todettu olevan ongelmia itsetunnossa ja ihmissuhteissa, mikä saattaisi merkitä heidän tarvitsevan ohjaustukea. Samoin tukea tarvitsevat nuoret, joilla ei ole selkeää käsitystä tulevasta elämästään. (Emt. 2000, 217-218.)

Erityisopiskelijoiden opintojen päättövaiheen opinto-ohjauksessa voidaan mielestäni hyödyntää Hautamäen, Lahtisen, Mobergin & Tuunaisen esittämiä erityisopettajien perinteisiä klinikka-, tiimityö-, resurssiopettaja- ja konsultaatiotoimintamalleja (Hautamäki, Lahtinen, Moberg & Tuunainen 2001, 212-217). Opinto-ohjaaja työskentelee useimmiten erityisopiskelijan kanssa kahdestaan ja erillisessä tilassa, jolloin ohjaaminen on klinikkamallin mukaista. Myönteistä tällä tavoin toimimisessa on se, että opinto-ohjaajalla on mahdollisuus auttaa opiskelijaa hyvinkin yksityiskohtaisissa ja henkilökohtaisissa asioissa. Opinto-ohjaaja voi esimerkiksi jatko-opintoihin ohjaamistilanteessa hakea opiskelijan kanssa yhdessä tarkkaa tietoa eri oppilaitoksista ja niihin hakumenettelyistä. Toisaalta opinto-ohjauksessa voidaan käyttää myös tiimityömallia siten, että opiskelijaryhmän jäsenet laitetaan yhdessä miettimään työnhakuun liittyvää problematiikkaa ja siten vaihtamaan keskenään aiheeseen liittyviä kokemuksia ja ajatuksia. Joka tapauksessa opinto-ohjaaja toimii aina jollain tavoin sekä resurssi- että konsultaatiomallin mukaisesti. Kyseisten toimintamallien mukaisesti opinto-ohjaajalla tulee olla kokonaisvaltainen näkemys erityisopiskelijan työ- tai jatko-opiskelupaikan hakutilanteesta ja mahdollisesta erityistuen tarpeesta sekä opiskelijan työn- tai jatko-opiskelupaikan haun onnistumista edellyttävistä toimenpiteistä. Käytännössä tämä edellyttää opinto-ohjaajalta kouluyhteisön sisällä tapahtuvan yhteistyön lisäksi moniammatillista yhteistyöverkostoa muihin oppilaitoksiin sekä työelämään.

4.2 Erityisopiskelijan työllistyminen

Koko ikäluokan mahdollisuus toisen asteen ammatillisen tutkinnon suorittamiseen asettaa ammatillisille oppilaitoksille suuria haasteita. Ei riitä, että oppilaitokset järjestävät ja tarjoavat koulutusta. Niiden pitää samanaikaisesti

huomioida se, että tarjolla oleva koulutus on mahdollisimman hyvää ja pystyy huomioimaan kunkin opiskelijan erityistarpeet. Oppilaitoksilla pitää olla selkeät toimintatavat myös siitä, millä tavoin erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymistä tuetaan ja ohjataan. Opiskelijoiden tukeminen edellyttää monialaista eri toimijoiden välistä verkostoitumista sekä työnantajasuhteiden huomioimista. Käytännössä työnantajilla ei välttämättä aina ole tietoa ammatillisen erityisopetuksen sisällöstä. Lisäksi se, kuka erityisopiskelijoiden työllistymisestä vastaa, on osapuolille usein epäselvää. (Keijonen 2005, 4.)

Vuoden 2004 alussa voimaan astunut yhdenvertaisuuslaki pyrkii takaamaan yhdenvertaisen kohtelun työelämässä. Laki edellyttää tasa-arvon toteutumista työhönotossa ja rekrytoinnissa sekä työpaikalla selviytymisessä ja työuralla etenemisessä. Lisäksi laki velvoittaa työnantajaa tarvittaessa tekemään kohtuullisia muutoksia niin työtehtäviin kuin -oloihinkin. Samoin laki velvoittaa koulutuksen järjestäjiä antamaan opiskelijoille yhdenvertaista ammatillista ohjausta. (Yhdenvertaisuuslaki 2004.)

McDonald's -ravintoloihin on palkattu vuodesta 1995 alkaen vajaakuntoisia työntekijöitä. Työvalmentajien ja työnohjaajien aktiivisen toiminnan tuloksena sekä yhteistyössä ammattioppilaitosten kanssa McDonald's on onnistunut työllistämään kymmeniä vajaakuntoisia. Heidän ei välttämättä olisi muutoin ollut helppo sijoittua työmarkkinoille. (Saarinen 2002, 1-2.) Myös Manpower Oy:llä on hyviä kokemuksia erityistä tukea tarvitsevien palkkaamisesta (Karlsson 2005).

Merikosken ammatillisessa oppilaitoksessa toimiva Ohjaus- ja sijoittumispalvelut -yksikkö tarjoaa erityistukea tarvitseville opiskelijoille apua työssäoppimis- sekä työ- ja jatko-opiskelupaikkojen hankkimisessa. Opiskelijoille järjestetään valinnainen Tähtäimessä työpaikka -kurssi, jonka aikana he harjoittelevat työnhakua ja saavat tietoa muun muassa erilaisista työhön ja työnhakuun liittyvistä tukipalveluista. Kokemukset kurssista ovat hyvät. Käytännössä Ohjaus- ja tukipalvelut -yksikkö sitoo toisiinsa koulutuksen nivelvaiheen moniammatillisen verkoston, jossa osapuolina ovat opiskelijat, heidän vanhempansa, eri oppilaitokset, työvoimatoimisto, Kela, vakuutuslaitokset ja työnantajat. (Saarinen 2005, 5-7.)

4.3 Työssäoppimisen kautta työelämään

Työssäoppimisen on todettu olevan yhteydessä toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuvien opiskelijoiden työllistymiseen. Kolme neljäsosaa kaikista ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista työllistyy työssäoppimispaikkaansa. (Vilmi 2005, 2-3.) Työssäoppimisen ohjauksessa oppilaitosten täytyy tehdä entistä suunnitelmallisempaa yhteistyötä työnantajien ja heidän etujärjestöjensä sekä julkisen ja kolmannen sektorin välillä. Myös opetushenkilöstö tarvitsee lisää tietoa opiskelijoiden työssäoppimisen tukemisesta. (Keijonen 2005, 4.)

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työssäoppimispaikkojen löytäminen ja työhön valmentaminen on haasteellista ja pitkäjänteistä toimintaa. Avainasemassa ovat erityisesti työssäoppimispaikkojen työvalmentajat. Sen vuoksi oppilaitosten ja työhön valmennusta tarjoajien yhteistyö voi parhaimmillaan muodostua opiskelijoille tehokkaaksi työllistymistukijärjestelmäksi. Yksi mahdollisuus vastata opiskelijoiden työllistymiseen voi olla työvalmentajien rekrytoiminen ammatillisiin oppilaitoksiin. (Keijonen 2005, 4.) Hyvin suunniteltu ja toteutunut työssäoppiminen madaltaa nuoren työelämäkynnystä. Varsinkin ammatinopettajan apuna toimiva työvalmentaja auttaa luomaan erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle siltoja työelämään. (Vilmi 2005, 2-3.)

Ammatilliseen toisen asteen koulutukseen kuuluvat näytöt. Niiden tarkoitus on tukea opiskelijan ammatillista kasvua. Nykyisin 20 – 30 % ammatillisen koulutuksen opiskelijoista tarvitsee erilaisia tukitoimia opiskelujen etenemiseksi ja siten myös ammatillisissa näytöissään. Siksi näyttöjen suunnittelussa on tärkeää huomioida se, että opiskelija voi osoittaa näytöissä todellisen ammatillisen osaamisensa. Tämän puolestaan koetaan edistävän myös työllistymistä. (Pajukoski & Niskanen 2003, 59.)

4.4 Erityisopiskelijan jatko-opinnot ja työelämään hakeutuminen

Kolmivuotisen ammatillisen perustutkinnon suorittanut opiskelija saa yleisen jatko-opintokelpoisuuden, jonka mukaan hän voi hakea opiskelemaan ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin. Tästä syystä erityisopiskelijoille tulee taata yhdenvertaiset mahdollisuudet hakeutua jatko-opintoihin. Jatko-opintoihin ohjaamisesta määrätään opetussuunnitelmassa. (Finlex 2005). Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteiden mukaan jatko-opintokelpoisuus saavutetaan myös siinä tapauksessa, kun opinnoista joko osa tai kokonaan on mukautettu. Kuitenkin opiskelijalle täytyy kertoa, että opintojen mukauttamisella voi olla vaikutusta opiskelijan jatko-opintoihin pääsyyn ja niissä menestymiseen. (Opetushallitus 2001A, 74.)

Toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuville nuorille on tarjolla Lappeenrannassa ja sen lähialueella useita eri vaihtoehtoja hakeutumisesta jatko-opintoihin ja työelämään. Vaihtoehdot esitetään liitteessä 2.

5 OPINTOJEN OHJAUS JA ERITYISOPETUS ETELÄ-KARJALAN AMMATTIOPISTOSSA

5.1 Etelä-Karjalan ammattiopisto

Etelä-Karjalan ammattiopisto kuuluu Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymään, joka ylläpitää maakunnan toisen asteen ammatillista koulutusta.

Koulutuskuntayhtymän jäsenkunnat ovat Joutseno, Lappeenranta, Lemi, Luumäki, Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti, Saari, Savitaipale, Taipalsaari ja Ylämaa. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005A, 9.)

Etelä-Karjalan ammattiopisto muodostuu kolmesta eri toiminnallisesta ammatillista koulutusta tarjoavasta yksiköstä, jotka ovat Tekniikan koulu, Palvelualojen koulu sekä Sosiaali- ja terveystieteiden koulu. Etelä-Karjalan ammattiopistossa opiskelee 3000 opiskelijaa.

5.2 Opintojen ohjaus ja erityisopetus

Etelä-Karjalan ammattiopiston ohjaustyöskentelyn ohjauksen periaatteet esitetään ammattiopiston *opinto-ohjaussuunnitelmassa*. Ohjaussuunnitelman perustana ovat lainsäädäntö ja ammattiopiston strategiset tavoitteet sekä opetushallituksen määräykset ja ohjeet. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2004, 3.) Suunnitelman sisältö ja toimivuus arvioidaan vuosittain. Samalla määritellään opinto-ohjauksen painopistealueet (Emt. 2004, 12.)

Etelä-Karjalan ammattiopiston opinto-oppaan 2005-2006 opetussuunnitelmien yhteisessä osassa opinto-ohjaus määritellään seuraavasti: ”Yksilöllisten opinto-ohjelmien suunnittelu vaatii tehokasta opintojen ohjausta. Opintojen ohjauksesta vastaa opinto-ohjaaja ja siihen osallistuu koko henkilöstö. Opiskelijaa ohjataan opiskelussa, ammatillisessa suuntautumisessa ja oman elämän hallinnassa. Ohjauksen avulla edistetään opiskelijan vastuullisuutta ja suunnitelmallisuutta sekä opiskelussa että koulutuksen jälkeisessä elämänhallinnassa”. Lisäksi opiskelijalle laaditaan aina henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, Hops ja tarvittaessa henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, Hojks. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005A, 19.)

Etelä-Karjalan ammattiopiston opinto-ohjaussuunnitelma sisältää perustiedot opiskelijoiden opinto-ohjauksen tarkoituksesta, toiminnasta ja tehtäväjaosta. Opinto-ohjauksen ja siihen liittyvän opiskelijahuollon tehtävänä on tukea tarvelähtöisesti ja monipuolisesti nuoren kasvua ja kehitystä ammattiin sekä oman elämän hallintaan hyväksi ja tasapainoiseksi yhteiskunnan jäseneksi. Opinto-ohjauksen tavoitteena on ammatillisten perustutkintojen valtakunnallisten tavoitteiden mukaisesti saada opiskelija arvioimaan ja kehittämään valmiuksiaan

ja vahvuuksiaan sekä sijoittumaan työelämään tai jatko-opintoihin. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2004, 3-4.)

Ammattiopiston opinto-ohjauksessa pyritään tasapuolisuuteen, saatavuuteen ja vaikuttavuuteen. Opintojen ohjaus jakaantuu opiskelijapolun mukaisesti ennen opintoja, opintojen alkuvaiheessa, opintojen kuluessa ja opintojen päättövaiheessa annettavaan henkilökohtaiseen, suur- ja pienryhmäohjaukseen sekä itsepalveluperiaatteella toteutettavaan ohjaukseen. Ohjauksen tuloksellisuutta seurataan opintojen päätyttyä muun muassa opiskelijoiden työelämään sijoittumisella. (Emt. 2004, 4; 10.)

Opinto-ohjaus jaetaan kolmeen eri tavoitealueeseen, joita ovat 1) oppimisen ja opiskelun, 2) ammatillisen suuntautumisen sekä 3) henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjaus. Suunnitelman mukaan oppimisen ja opiskelun ohjauksessa pääpaino on auttaa opiskelijaa pääsemään oppimistavoitteisiinsa. Ammatilliseen suuntautumisen ohjaus puolestaan pyrkii tukemaan opiskelijaa koulutus- ja uravalinnoissa. Henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjauksella on tavoitteena vahvistaa muun muassa opiskelijan itseluottamusta. Varsinkin opintojen päättövaiheessa ammatillisen suuntautumisen ohjauksen tavoitteena on antaa opiskelijalle tukea hänen yksilöllisellä koulutus- ja uravalintapolullaan ja siten edistää hänen opintojen jälkeistä työllistymistään tai jatko-opintoihin hakeutumistaan. Kaikessa ohjaustoiminnassa on tärkeää moniammatillinen yhteistyö, joka mahdollistaa monipuolisten ohjauspalvelujen antamisen. (Emt. 2004, 3-4; 5; liite 1.)

Opinto-ohjaussuunnitelma sisältää opintopolun jokaisesta vaiheesta selkeät toimintaperiaatteet; kuvauksen toimintojen tavoitteista ja sisällöstä, toimitsijoista, menetelmistä, materiaaleista, arvioinnista ja yhteistyöverkostosta. (Emt. 2004, liite 1.) Kuitenkaan suunnitelma ei anna valmista käytännön ohjetta esimerkiksi siihen, miten ammatillisen suuntautumisen ohjauksen tavoitteisiin päästään.

Ammatillisten oppilaitosten tulee opinto-ohjauksessaan huolehtia erityisesti niistä opiskelijoista, joilla on oppimisvaikeuksia, poissaoloja koulutuksesta tai elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia. (Opetushallitus 2001A, 75). Lain ja

asetuksen (628/1998, 17 §; L 630/1998, 20 §; A 811/1998, 8 §) määräämänä myös ammattiopistossa tulee jokaiselle erityistukea opetukseensa saavalle oppilaalle laatia Hojks. Hojksiin kirjataan opiskelijan todelliset henkilökohtaiset tavoitteet, arviointi ja yksilölliset tukitoimet (Opetushallitus 2001B, 5-6). Hojksin avulla opiskelijan henkilökohtaiset oppimisen edellytykset otetaan huomioon niin, että hänelle pystytään antamaan valmiuksia selviytyä jatko-opinnoissa sekä yhteiskuntaan sijoittautumisessa. (Ikonen 2003, 97-101; Ikonen & Virtanen 2001, 42-43.)

Ammattiopistossa opiskelija saa halutessaan opintoihinsa erityistä tukea. Erityistuen saamisen voi periaatteessa jakaa kahteen eri toimintatapaan. Ensiksi opiskelija voi yleisen ammatillisen koulutuksen sijaan hakeutua *työelämään valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen*. Työelämään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta järjestetään sekä palvelualalla että kiinteistöalalla, joissa vuosittain opiskelee yhteensä 18 opiskelijaa. Näitä ryhmiä ohjaavat erityisopettajat avustajineen. Jokaiselle näiden ryhmien opiskelijalle erityistuki on kohdennettu etukäteen jo ennen opiskelun aloittamista. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005B, 5.)

Toiseksi *yleisopetuksen* opiskelijoiden on mahdollisuus saada opintoihinsa erityistukea. Kuitenkin tämä edellyttää sitä, että erityistuen tarve määritellään yhdessä aineenopettajan ja opiskelijan sekä opiskelijan huoltajan kanssa. Tarvittaessa muut asiantuntijat, kuten opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja ja kuraattori, voivat osallistua määrittelyyn. Myös tällaisessa tilanteessa opiskelijalle laaditaan Hojks ja Hops, joihin kirjataan erityistuen tarve ja laajuus sekä toimintamuodot. Molempia seurataan ja tarkennetaan säännöllisin väliajoin. (Emt. 2005B, 9-11.)

Nykyisin osa erityisopetuksen tarpeesta tiedetään jo ennalta, sillä ammattiopiston opinto-ohjaajat tekevät nivelvaiheyhteistyötä yläasteiden opinto-ohjaajien kanssa. Käytännössä peruskoulussa erityistä tukea saaneiden oppilaiden Hojksit päivitetään ammattiopistossa, mikäli siihen ilmenee tarvetta. Lisäksi osa erityisoppilaista tutustuu tulevaan kouluunsa, opintoalaansa ja ryhmänohjaajaansa hieman muita aiemmin. Yhteistyön merkitys on suuri ja sitä tehdään entistä

enemmän myös muun muassa sosiaalitoimen ja poliisin sekä työssäoppimispaikkojen edustajien kanssa. Tarvittaessa opiskelijalle annetaan erityistä tukea koko opiskelupolun ajan, kunnes opiskelija valmistuu tai muutoin päättää opinnot. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005B, 9; 12).

Erityistuen määrittelyssä ja siihen liittyvissä keskusteluissa ollaan avoimia, säilyttäen kuitenkin opiskelijan oikeusturva. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005B, 9; 12.) Erityisopiskelijan ohjaamisessa on keskeistä vaitiolovelvollisuus ja siihen liittyvät toimenpiteet (vrt. L 1.1.1998/630, 42 §: Salassapito). Ohjaajan tulee oman työn ohella kunnioittaa ensisijaisesti erityistuen tarpeessa olevan opiskelijan henkilökohtaista koskemattomuutta (Luukkainen 1998, 217-218).

Ammattiopiston perusvalmiudet erityistuen antamiseen ovat varsin hyvät. Erityisopetuksen sekä erityisopiskelijaa tukevan opinto-ohjauksen toteuttamista ohjaavat yleisesti hyväksytyt periaatteet, joiden mukaan jokainen opiskelija huomioidaan kasvatuksessa yksilönä, jolla on oikeus omien edellytystensä mukaiseen opetukseen sekä tasa-arvoiseen kohteluun. (Ikonen, Juvonen & Ojala 2002, 32-34). Lisäksi opiskelijoita ohjataan tekemään oikeita valintoja sekä kannustetaan epävarmoissa opiskelutilanteissa.

Etelä-Karjalan ammattiopistossa noudatetaan *erityisopetuksen suunnitelmaa* (2005), joka sisältää koulutuskuntayhtymän toisen asteen oppilaitoksille laaditut ohjeet erityisopetuksen *järjestämisen periaatteista* sekä käytännön toteuttamisesta. Suunnitelmassa pohditaan *erityisopetuksen lähtökohtia* ja *erityisopiskelijan tukemisen toimenpiteitä*. Toimenpiteet koskevat opintoihin hakeutumista, erityisopiskelijaa koskevan tiedon siirtämistä, erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan havaitsemista ja erityisopiskelijaksi määrittämistä, erityisopiskelijakartoituksen vahvistamista sekä henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimista, tarkistamista ja seurantaa. Lisäksi erityisopetuksen suunnitelma sisältää ohjeet erityisopiskelijan *tuki- ja erityispalveluista* (opiskelijahuolto, opintososiaalinen tuki sekä muut tukipalvelut ja asiantuntijat), *erityisopetuksen järjestämisestä ja toteuttamisesta*, *erityisopetuksessa käytettävistä työtavoista ja opetusmenetelmistä* sekä *erityisopetuksen arvioinnista*. (Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005B, 2.)

Ammattiopiston erityisopetuksen suunnitelmassa tuodaan esille opinto-ohjaussuunnitelman tavoin opiskelijan ammatilliseen ja persoonalliseen kasvuun tukeminen ja ohjaaminen. Erityisopetuksessa korostetaan erilaisuuden hyväksymistä sekä yhteisvastuullisuutta ja tarvittaessa toisista huolta pitämistä. Lisäksi tärkeitä asioita ovat muassa syrjäytymisen ehkäiseminen ja työelämäyhteydet. (Emt. 2005B, 3-4.)

Erityisopiskelijoiden työllistymisestä ja jatko-opintoihin ohjaamisesta erityisopetuksen suunnitelmassa ei ole erillistä kohtaa. Suunnitelmassa mainitaan vain, että erityisopetuksen järjestämisessä toimitaan yhteistyössä työnantajien sekä opiskelijan tukena toimivien verkostojen kanssa. Toisaalta siinä (Emt. 2005B, 7) luvataan, että: ”Erityisopiskelijoiden koulutuksesta työelämään siirtymistä edistetään vahvistamalla siinä tarvittavia tukitoimia ja kehittämällä uusia käytäntöjä opiskelijan työllistymiseksi”.

Etelä-Karjalan ammattiopiston kattavasta palvelutarjonnasta huolimatta opiskelijoille annettava ohjaus ei vastaa riittävän hyvin erityisopiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin saada ohjausta opiskelujen päättövaiheessa työnhakuun ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvissä kysymyksissä. Näiltä osin ohjaussuunnitelmat jäävät lähinnä arvojen ja tavoitteiden esittämiseksi eivätkä siis anna riittävän hyviä käytännön ohjeita. Mielestäni opinto-ohjauksen toimivuuden erääksi tarkastelun, arvioinnin, ja kehittämisen kohteeksi voisikin ottaa erityisopiskelijoiden ohjaamisen työelämään ja jatko-opintoihin. Erityisopiskelijoita tuetaan ja ohjataan opintopolun muissa vaiheissa melko hyvin, mutta opintojen päättövaiheen ohjauksessa on vielä parantamisen varaa. Toisaalta työelämään ja jatko-opintoihin ohjaaminen tulee aloittaa jo opintojen alkuvaiheessa. Lisäksi erityisopiskelijoiden tuen tarve vaihtelee hyvin paljon, mikä tekee opiskelijoiden ohjaamisen entistä haastavammaksi.

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSONGELMAT

Tässä tutkimuksessa selvitetään työvoimatoimiston työntekijöiden ajatuksia ja mielipiteitä siitä, miten toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa erityisopiskelijoiksi määritellyt opiskelijat saadaan tarkoituksenmukaiseen ura- ja ammatinvalinta- tai jatko-opiskeluohjaukseen.

Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää tietoa, jonka avulla erityisopiskelijaa voidaan valmistumisensa jälkeen tukea ja ohjata niin, että hänen työllistymis- ja jatko-opintomahdollisuutensa ovat entistä paremmat.

Koulutuksen järjestäjät ja työvoimatoimisto tukevat valmistuvien erityisopiskelijoiden työllistymistä ja jatko-opintoihin hakeutumista. Kuitenkin ongelmalliseksi on muodostunut se, että työvoimatoimiston edustajat eivät saa riittävästi ennakkotietoa opiskelijoiden niistä henkilökohtaisista ominaisuuksista, jotka mahdollisesti vaikeuttavat heidän työelämään ja jatko-opintoihin hakeutumista.

Valmistuvan erityisopiskelijan ohjaus tapahtuu tällä hetkellä samalla tavoin kuin muiden opiskelijoiden. Tällöin siinä ei huomioida riittävästi opiskelijan yksilöllisiä tarpeita ja ominaisuuksia. Siksi työelämään ja jatko-opintoihin ohjaaminen vaatii entistä tarkempia toimintaohjeita.

Kehittämishankkeen teoriataustaan sekä edellä mainittuihin seikkoihin pohjautuen voidaan määritellä seuraavat tutkimusongelmat:

1. Millaista niveltietoa työvoimahallinto tarvitsee erityisopiskelijoista heidän hakeutuessaan työnhakijoiksi tai jatko-opintoihin?
2. Millaista yhteistyötä työvoimahallinto tarvitsee erityisopiskelijoita kouluttavien oppilaitosten kanssa?

7 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

7.1 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimus tehtiin haastattelemalla työvoimatoimiston apulaisjohtajaa, yhtä ammattioppilaitoksista valmistuneiden työhön ja uudelleen koulutukseen ohjaavaa työvoimaneuvojaa sekä ammatillisesta kuntoutuksesta vastaavaa kuntoutusneuvojaa. Lisäksi haastateltiin Työvoimapalvelukeskuksen nuorten tiimin työvoimaohjaajaa, jonka asiakkaita ovat alle 25-vuotiaat koulutetut ja kouluttamattomat nuoret. Haastateltaville sekä lisäksi työvoimatoimiston yhdeksälle, 2. asteen ammatillisesta koulutuksesta vastavalmistuneiden opiskelijoiden työnhaun ja/tai jatko-opintojen ohjaamiseen osallistuvalla työntekijällä tehtiin pienimuotoinen kirjallinen kysely.

7.2 Tutkimusaineiston kerääminen

Tutkimuskysymyksiin laadittiin saatekirje (liite 3). Haastattelu tehtiin ennalta suunnitellun kyselylomakkeen (liite 4) avulla. Kysymykset annettiin haastateltaville ennakkoon tutustuttavaksi.

Kirjallinen kysely (liite 5) jaettiin 10:lle työvoimatoimiston työntekijälle. Yhdeksän työntekijää palautti kyselyn määräaikaan mennessä. Haastattelun ja kirjallisen kyselyn tuloksista tehtiin yhteenveto.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusajankohta oli hyvä, sillä huoli nuorten syrjäytymisriskistä ja nuorten työelämään ja koulutukseen ohjaamisesta osoittavat tutkimusaiheen ajankohtaiseksi. Myös tutkimusta sivuavat Chances -hankkeet, kuten Erityistä tukea tarvitsevien nuorten koulutus- ja uraohjauksen kehittäminen -projekti

Jyväskylän ammattiopistossa osoittivat, että tutkimuksen suorittaminen oli tarpeellista.

Kaikki haastateltavat saivat haastattelukysymykset etukäteen pohdittavakseen ja haastattelut suoritettiin kaikille samalla tavoin saman viikon aikana. Tällöin kaikille haastateltaville luotiin tasavertainen haastattelutilanne.

Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden vastauksissa oli samankaltaisuutta tai yhdenmukaisuutta. Siten vastauksia voidaan pitää käyttökelpoisina ja luotettavina.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää eri ongelma-alueiden tarkemmassa pohdinnassa. Koska tutkimus oli laadullinen, eikä tarkoitus ollut saada selville tilastollisia merkitsevyyksiä, ei otoksen koolla ollut tutkimuksen luotettavuuden kannalta merkitystä.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Työvoimatoimiston työntekijöiden haastattelujen tulokset

Haastateltaessa työvoimatoimiston työntekijöitä siitä, miten toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa erityisopiskelijoiksi määritellyt opiskelijat saadaan tarkoituksenmukaiseen ura- ja ammatinvalinta- tai jatko-opiskeluohjaukseen, yksittäisten haastattelujen tulokset olivat hyvin yhdenmukaisia.

Kun vastavalmistuneella nuorella havaitaan työvoimatoimistossa tarve moniammatilliseen ohjaukseen, hänet ohjataan haastateltujen mukaan erityisen ohjaustuen (Etelä-Karjalan työvoimapalvelukeskuksen nuorten tiimin) piiriin. Aina erityisen ohjaustuen tarve ei kuitenkaan selviä heti ensimmäisen haastattelun jälkeen, vaan se vaatii pidemmän ajan tarkastelun.

” Ohjataan silloin, kun eri asiantuntijoiden tulee miettiä yhdessä, on koordinoitumpi prosessi.”

” Yleensä 1. haastattelun jälkeen, kun ”ongelmat” paljastuvat, joskus vaatii useitakin haastatteluja, ennen kuin neuvojan ”hälytyskellot” alkavat soida, onko kaikki kohdallaan.”

Haastateltavat olivat havainneet tiedonkulussa ja tiedonsiirrossa ongelmia silloin, kun valmistuvat erityisopiskelijat hakeutuvat työvoimatoimiston asiakkaiksi. Haastateltavien mukaan nuoret ovat usein ujoja, tietämättömiä tai jopa haluttomia kertomaan ongelmistaan. Tällöin heiltä ei saada riittävästi tietoa työllistymistä mahdollisesti haittaavista tekijöistä. Nuoret eivät myöskään osaa hakeutua itsenäisesti erityispalvelujen piiriin, sillä kouluilla ei ole riittävästi tietoa näistä palveluista.

” Nuori ei välttämättä osaa kertoa neuvojalle ongelma-alueista, tai ei halua.”

” Yleensä eivät ota tai näytä peruskoulun todistuksia. Nuori ei tiedä, mitä sanoa.”

” Liian vähän taustatietoa. Asiakas ei yleensä itse pysty tai ei osaa kertoa ongelmistaan.”

”Ei saada riittävästi tietoa, ja jos ei pystytä ajoissa tarttumaan ongelmiin, nuorta uhkaa työttömyys.”

Luottamussuhteen luominen nuoreen saattaa olla haastateltavien mukaan aluksi vaikeaa. Siksi on tärkeää tietää, onko nuoren taustalla jotain erityistä huomioitavaa ja onko nuori esimerkiksi alisuoriutuja. Oleellista on tietää opiskelijoiden todellinen osaaminen. Siksi haluttiin saada tietoa myös siitä, miten opiskelija on onnistunut työssäoppimisessaan. Ennakkotiedon saaminen estäisi haastateltavien mukaan tekemästä vääriä ratkaisuja.

”Luottamuksen saaminen ei ole aina helppoa. Nuori on usein myös ujo, eikä helposti puhu. On vaikea tietää, onko taustalla jotain.”

” Tulisi tietää, mikä on opiskelijan todellinen osaaminen. On ollut ristiriitaisuutta ammattinimikkeen ja ammattitaidon välillä. Numerot ”purettava” auki.”

” Nuorella saattaa olla hyvät ammatillisten aineiden arvosanat, mutta hän ei ehkä silti osaa toimia käytännön asiakaspalvelutehtävissä.”

” Heikoista arvosanoista huolimatta, opiskelija saattaa osata paljon. Tieto auttaa, ettei tule tehtyä vääriä ratkaisuja.”

” Palaute harjoittelujaksoilta olisi hyvä.”

” Nuoresta pitäisi tietää jotain, että ei ohjaisi turhaan väärää reittiä. Tieto tulisi saada esimerkiksi koulusta.”

Haastateltavien mielestä ennakkoon tulee saada riittävästi tietoa erityisopiskelijan kaikista terveydentilaan ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvistä seikoista, joilla mahdollisesti on vaikutusta opiskelijan työllistymiseen. Lisäksi on hyvä tietää opiskelijan harrastuksista, koska opiskelija itse ei välttämättä huomaa niiden merkitystä. Tiedon tulee olla mahdollisimman ajankohtaista.

” Kaikenlainen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvät tiedot, jotka saattavat vaikuttaa työllistymiseen, esim. sosiaalinen käyttäytyminen.”

” Tuotava esille vapaa-ajan harrastukset. Opiskelija ei ehkä itse huomaa harrastusten merkitystä.”

” Pitäisi tietää kaikki terveyteen, sosiaaliseen taustaan, päihteiden käyttöön yms. liittyviä tietoja. Myös harrastukset”

Haastateltavien mukaan erityisopiskelijan työelämään ja jatko-opintoihin hakeutumista saattaa vaikeuttaa se, että opiskelija ei osaa tehdä tutkintotodistuksensa edellyttämiä ammattitöitä, ei puhu asioistaan tai on epäsosiaalinen eikä tunne työelämän pelisääntöjä. Ongelmia saattavat aiheuttaa myös erilaiset sairaudet. Työelämän asiakaspalvelutehtävissä pärjäämiseksi opiskelijalla ei saa myöskään olla oman elämän hallinnan vaikeuksia. Huomioitavaa on kuitenkin se, että osa terveydellisistä seikoista saattaa vaikeuttaa työelämään, mutta ei jatko-opintoihin hakeutumista ja päinvastoin.

”Ammatti on, mutta mikä on ammattitaito tai mahdollisuudet pärjätä alalla!”

”Puhumattomuus aiheuttaa ongelmia. Tai mikä vain, mikä on työnhaun kannalta merkityksellistä.”

”Joku ominaisuus saattaa olla ongelma työnhaussa, mutta ei opintojen suhteen.”

”Epileptikolla on rajoitteita erilaisten koneiden käytössä. Vuorotyö ei sovi kaikille diabeetikoille.”

”Työelämässä ollaan tarkkoja, kaikki työ on asiakaspalvelua. Opiskelijalla ei saa olla keskittymisen, vuorovaikutuksen tai käyttäytymisen vaikeuksia.”

”Työelämän pelisääntöjen tuntemattomuus, epäsosialisuus ja puhumattomuus saattavat aiheuttaa opiskelijalle vaikeuksia. Opiskelijalla ei saa olla päihde- tai mielenterveysongelmia.”

Haastateltavien mielestä koulussa tulee jo opintojen alkuvaiheessa kertoa opiskelijoille työelämään ja jatko-opintoihin hakeutumisesta, työelämän mahdollisuuksista ja työelämän pelisäännöistä. Lisäksi opiskelijoille pitää korostaa avoimuuden, rehellisyyden ja omatoimisuuden merkitystä.

”Opiskelijoille tulee kertoa jo koulussa, onko heillä mahdolluuksia toimia valitsemallaan alalla.”

”Omia heikkouksia ei tarvitse hävetä, osa niistä voidaan jopa kääntää vahvuudeksi.”

”Asioista olisi hyvä puhua ajoissa, pitäisi tutustua palveluihin, ajatuksia itämään. Opiskelijaa tulee kannustaa työnhakuun.”

Haastateltavien mielestä nuoren täytyy kertoa työnhakutilanteesta, mitä erityisopiskelijana olo on konkreettisesti tarkoittanut. Siksi on hyvä myös se, että ryhmänohjaaja ottaa yhteyttä työvoimatoimistoon ennakkoon ainakin silloin, kun kyseessä on erittäin heikkotasoinen opiskelija. Pelkästä keskustelustakin on hyötyä, mutta tarvittaessa opiskelijan kanssa voidaan järjestää yhteisen tapaamisen. Tiedonsiirtomahdollisuus pitää haastateltavien mielestä saada toimimaan, sillä koulun merkitys ”saattaen vaihtajana” on suuri. Haastateltavien mielestä oppilaitoksissa pelätään liikaa tietosuojaan liittyviä asioita. Käytännössä tiedonsiirtolupa voidaan kysyä ammattiin valmistuvalta täysi-ikäiseltä opiskelijalta suoraan itseltään.

”Opiskelija voisi kertoa, mitä tukea hän on koulussa saanut.”

”Opettaja tuntee oman opiskelijansa ja on sille tukena. Opettaja voisi ”evästä” opiskelijaa ajoissa.”

”Tietoja pitäisi siirtää opintojen päättymisvaiheessa kirjallisesti ja suullisesti.”

”Tarvitaan yhteistä keskustelua opettajan ja nuoren kanssa. Usein on tärkeää, että opiskelijalla on joku tuttu lähellä. Silloin puhutaan samaa kieltä.”

”Liikaa mietitään tietosuojaan liittyviä kysymyksiä, ja se voi jopa kääntyä opiskelijaa vastaan.”

” Olis hyvä, jos koulusta voitaisiin ohjata suoraan erityisen tuen piiriin. Ei tarvitsisi mennä ensin työkkäriin.”

Haastateltavat pitivät erittäin tärkeänä sitä, että työvoimatoimisto ja oppilaitokset tekevät ja kehittävät keskinäistä yhteistyötä. Haastateltavat toivoivat, että yhteistyö on asiakastapauksiin liittyen spontaania. Toisaalta kuitenkin nuorten kanssa toimivien tahojen edustajien tulee kokoontua haastateltujen mielestä säännöllisesti.

” Koulujen erityisopetuksesta ja -ohjauksesta vastaavien opettajien pitäisi tehdä entistä tiiviimpää yhteistyötä työvoimatoimiston työntekijöiden välillä.”

”Yhteinen keskustelutilaisuus olisi hyvä. Tiedettäisiin puolin ja toisin missä mennään.”

”Tietoja pitäisi siirtää. Yhteistä keskustelua tarvitaan. Kerrotaisiin toiveet puolin ja toisin.”

”Yhteistyö pitäisi saada käyntiin. Tarvitaan säännölliset kokoontumiset, jossa läsnä työhallinnon, sosiaalitoimen, Kelan ja koulun edustajia. Ehkä läsnä voisi olla myös työnantajien edustajia.”

Haastateltavat toivoivat, että Kelan, sosiaalitoimen, nuorten palvelukeskuksen, Lap-tuotteen ja ammatinvalinnan ohjauksen (Avo) edustajat sekä työvoimatoimiston neuvojat ja oppilaitosten erityisopetuksesta vastaavat opettajat/erityisopetuksen koordinaattorit kouluttautuvat tuntemaan toistensa toimenkuvat ja palvelutarjonnan sekä tarpeet ja toiveet erityisopiskelijoita koskevilla asioilla. Tämän tiedon myötä opiskelijoille osataan markkinoida erilaisia työllistymis- ja jatko-opintopalveluja jo koulussa. Yhteistyötä tulee tehdä nimenomaan niiden henkilöiden välillä, jotka ohjaavat nuoria käytännössä. Pidemmällä aikavälillä vältetään turhilta ja päällekkäisiltä toiminnoilta sekä

säästetään voimavaroja. Tapaaminen on hyvä järjestää vuosittain ja siihen tulee käyttää riittävästi aikaa.

” Tarvitaan koulutusta, jossa työvoimatoimiston edustajat kertovat palveluistaan ammattiopiston erityisopetuksesta vastaaville. Vuorovaikutusta pitää olla puolin ja toisin.”

”Alkuvaiheessa yhteispalaveriin voisi käyttää aikaa enemmän, sillä se tulee myöhemmin säästönä takaisin.”

” Käytännön tekijöiden tulisi kohdata toisensa. Toisin sanoen niiden, jotka toimivat opiskelijoiden kanssa. Ehkä kerran vuodessa olisi hyvä.”

”Päällekkäisyyksiä tulee karsia ja siksi tarvitaan yhteistä keskustelua asioista. Tiedettäisiin myös kaikkien tarpeet ja toiveet. Siis niiden, jotka puhuvat opiskelijoiden kanssa.”

8.2 Työvoimatoimiston työntekijöille tehdyn kirjallisen kyselyn tulokset

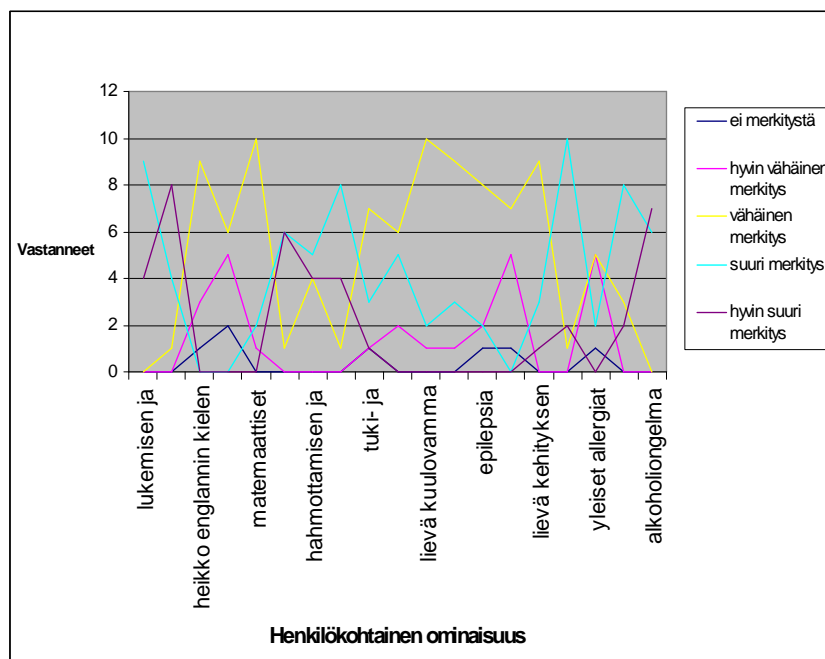
Työvoimatoimiston työntekijöille tehdyn kirjallisen kyselyn tulokset vahvistivat haastattelujen tuloksia. Kyselyn tulosten mukaan toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuneen opiskelijan tietyillä henkilökohtaisilla ominaisuuksilla on merkitystä työelämään tai jatko-opintoihin hakeutumisessa.

Vastanneiden mielestä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksilla sekä alkoholiongelmalla on suuri merkitys tai hyvin suuri merkitys työelämään tai jatko-opintoihin hakeutumisessa. Vähäinen, suuri tai hyvin suuri merkitys siihen on vastanneiden mielestä heikolla suomenkielen taidolla, keskittymisvaikeuksilla, hahmottamisen ja tarkkaavaisuuden häiriöllä, vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöllä, lievällä kehityksen viivästymisellä, autismiin ja aspergeriin liittyvillä oppimisvaikeuksilla sekä mielenterveysongelmilla. Keskimäärin vähemmän merkityksellisinä henkilökohtaisina ominaisuuksina pidettiin puolestaan heikkoa

englannin ja ruotsin kielen taitoa, matemaattisia vaikeuksia, tuki- ja liikuntaelinvammaa, liikkumisen ja liiketoimintojen vaikeutta, lievää kuulo- tai näkövammaa, epilepsiaa ja yleisiä allergioita. Yksittäisinä merkityksellisinä ominaisuuksina mainittiin muun muassa heikkolahjaisuus ja motivaatio.

Kuviossa 1. kuvataan, millainen merkitys erityisopiskelijan henkilökohtaisella ominaisuudella on kyselyyn vastanneiden mielestä opiskelijan työelämään tai jatko-opintoihin hakeutumisessa.

KUVIO 1. Erityisopiskelijan henkilökohtaisen ominaisuuden merkitys työelämään tai jatko-opintoihin hakeutumisessa.

Kaikista vastanneista kolme korosti sitä, että ominaisuuksien merkitys vaihtelee työstä riippuen. Kolme vastaajaa puolestaan toi esille sen, että jos epilepsia/diabetes ovat kohtauksettomia ja lääkityksellä hallinnassa, niin niillä ei ole työhaun kannalta suurta merkitystä. Yksityiskohtaisemmat tulokset kirjallisen kyselyn 1. ja 2. kysymyksistä esitetään liitteessä 6.

Kirjallisessa kyselyssä selvitettiin vielä, millaista niveltietoa erityisopiskelijoista tulee saada ja millaista yhteistyötä työvoimatoimisto haluaa oppilaitosten kanssa tehdä. Kyselyyn vastanneiden mielestä erityisopiskelijasta pitää saada tietää ennakkoon kaikki sellainen ajankohtainen ja realistinen tieto, jolla arvioidaan olevan merkitystä opiskelijan jatkokoulutuksen tai työllistymisen kannalta. Tietoa

tulee saada opiskelijan jatkosuunnitelmista ja jatkokoulutustarpeesta sekä mahdollisesta tarpeesta saada työvoimatoimiston erityispalveluja. Lisäksi tietoa pitää saada opiskelijan vahvuuksista ja hänen koulussa käyttämistään tukitoimista. Ongelmana kyselyyn vastanneet kokivat sen, että valmistuvat opiskelijat eivät yleensä paljasta kaikkia heikkouksiaan ja vajavuuksiaan. Myös opiskelijan työssopimiskokemuksista tulee saada tietoa. Lisäksi haastateltujen mielestä opiskelijoista tulee tietää ennakkoon myös se, millaista yhteistyötä he tekevät eri viranomaistahojen kanssa ja onko heille tehty jo koulussa jokin jatkosuunnitelma.

”Tärkeää on, että tieto vaihtuu, ettei synny virhearviointeja.”

”Nuoresta tulisi saada ennakkoon kaikki sellainen tieto, jolla arvioidaan olevan jatkokoulutuksen tai työllistymisen kannalta oleellista merkitystä.”

”Opiskelijathan eivät yleensä välttämättä itse paljasta kaikkia heikkouksiaan ja vajavuuksiaan. Olisiko niitä jotenkin mahdollista saada oppilaitoksilta, vai ovatko ne jonkin tietosuojalakien alaisia asioita?”

”Ennakkoon olisi hyvä tietää erityisopiskelijoiden vahvuudet ammatillisessa osaamisessa, eniten tukea tarvitsevat alueet ja se, mitä tukitoimia on käytetty opiskelun aikana.”

”Pitäisi tietää, missä asioissa opiskelija onnistuu ja missä on tarve ohjaukseen ja opastukseen. Ja miten on onnistunut työharjoittelussa.”

Kyselyyn vastanneet toivoivat oppilaitoksilta säännöllistä yhteistyötä. Heidän mielestään oikean tiedon pohjalta on helpompi tehdä yleinen arvio siitä, minkälaiseen ohjaukseen erityisopiskelijan kohdalla ryhdytään. Osan vastanneista mielestä turhat arvailut ja virhearvioinnit pitää pyrkiä poistamaan sujuvalla tiedonvaihdolla. Lisäksi oppilaitoksista pitää ottaa yhteyttä työvoimatoimistoon jo ennen opiskelijoiden valmistumista. Esimerkiksi kaikki Hojks -tieto tulee

välittää ajoissa, jotta valmistuva nuori välttyy turhilta käynneiltä ja hänet osataan ohjata heti oikean neuvojan luo. Tarvittaessa voidaan pitää yhteinen palaveri valmistuvista erityisopiskelijoista. Muutoinkin ammattioppilaitoksilta toivottiin avointa yhteydenottoa työvoimaneuvojiin.

”Oppilaitoksella on käytettävissään nuoresta hyvä kokemus pitkältä ajalta. Kaikki yhteistyö on tärkeää.”

”Pitää pyrkiä poistamaan turhat arvailut. Tulee yhdessä tehdä arvio nuoren ohjaustarpeesta.”

”Oppilaitoksista tulisi ottaa suoraan ja rohkeasti yhteyttä alan työvoimaneuvojaan.”

”Työvoimatoimistoon tullessaan olisi hyvä saada opiskelijan Hojks, tietenkin opiskelijan luvalla.”

”Olisi varmasti hyvä, jos luokanvalvoja tai vastaava ottaisi etukäteen yhteyttä, ainakin mikäli kysymyksessä on erittäin heikkotasoinen asiakas.”

”Työvoimatoimistoon voisi ottaa yhteyttä jonkin verran ennen valmistumista jatkosuunnitelmia varten.”

”Tiedot ajoissa meille! Työnhakija välttyy turhilta käynneiltä, osataan ohjata heti oikean neuvojan luo ja mahdollisten muiden toimijoiden luo.”

9 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA

Tutkimustulosten perusteella on ilmeistä, että erityistukea tarvitsevien opiskelijoiden työelämään ja jatko-opintoihin ohjaamisessa on vielä parannettavaa. Työvoimatoimisto haluaa niveltietoa valmistuvan erityisopiskelijan kaikista terveydentilaan ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvistä seikoista, joilla mahdollisesti on vaikutusta opiskelijan työllistymiseen tai jatko-opintoihin hakeutumisessa. Ammattiopiston perusvalmiudet, kuten yhteistyöyhteydet eri asiantuntijatahoihin sekä kouluterveydenhuoltojärjestelyt ovat jo olemassa. Jatkossa on tärkeää keskittyä ennakoiwaan, avoimeen ja ajankohtaiseen yhteistyöhön. Työvoimahallinnon taholta toivottiin tutkimustulosten mukaan säännöllistä yhteistyötä erityisopiskelijoita koskevassa tiedonvaihdossa erityisesti nuorten kanssa toimivien henkilöiden välillä.

Erityisopiskelijoiden ura- ja koulutusvalintoihin liittyvä opinto-ohjaus tulee järjestää ammattiopistossa entistä suunnitelmallisemmin. Erityisopiskelijoiden ohjaus vaatii voimavaroja ja aikaa, koska se täytyy usein suorittaa yksilöllisesti. Samalla pitää harkita erityisopiskelijoita ohjaavien henkilöiden toimenkuvia. Käytännössä täytyy päättää, mitä erityisopiskelijoiden ohjaus sisältää ja kuka vastaa sen toteuttamisesta. Lisäksi on määriteltävä erityisopiskelijoiden ohjaukseen tarvittavat resurssit.

Erityisopiskelijoiden onnistunut ohjaus edellyttää, että kaikki opettajat koulutetaan tuntemaan opiskelijahuollon ja erityisopetuksen perustoiminnot. Lisäksi ryhmäohjaajat täytyy velvoittaa huolehtimaan entistä paremmin omien opiskelijoidensa ohjaamisesta. Käytännössä se tarkoittaa opiskelijan ohjaustarpeen toteamista, ohjauksen suunnittelua ja järjestämistä sekä ohjauksen tuloksellisuuden seuranta. Tällä hetkellä muutama ammattiopiston opettaja on ryhmäohjaajakoulutuksessa.

Ammattiopiston kaikille opiskelijoille tulee olla tarjolla yhtäläiset mahdollisuudet saada ura- ja rekrytointipalveluja sekä -ohjausta koko opintopolun ajan. Kuten

tutkimustuloksissa kävi ilmi, heti opintojen alussa aloitettu työelämään ja jatko-opintoihin ohjaaminen vähentää myöhempää ohjaustarvetta myös erityisopiskelijoilla. Siksi ammattiopiston erityisopetuksen suunnitelman mukaisesti, erityisopiskelijoiden koulutuksesta työelämään siirtymistä täytyy vahvistaa kehittämällä siinä tarvittavia tukitoimia sekä uusia käytänteitä. Käytännössä tätä ei ole vielä tapahtunut.

Ammattiopiston opiskelijoille voidaan mielestäni tarjota vapaavalintainen työnhaku / jatko-opintoihin hakeutuminen-kurssi, jossa selvitetään muun muassa työmarkkinoiden ajankohtaisimmat asiat, laadittaisiin työhakemuksia ja pohdittaisiin opiskelijoiden omia vahvuuksia työntekijänä. Lisäksi opiskelijat voidaan samalla valmentaa työelämän pelisääntöihin, mitä myös useat työvoimatoimiston työntekijät pitivät tutkimustulosten mukaan tärkeänä. Kurssin toteuttamisessa voidaan tehdä yhteistyötä erityisesti alueen työvoimapalveluja tarjoavien tahojen ja jatkokoulutusta järjestävien oppilaitosten sekä tarvittaessa myös nuorten vanhempien kanssa. Luonnollisesti opettajat ovat mukana yhteistyössä, sillä he laativat erityisopiskelijoiden Hojksit ja Hopsit. Jatkuvasti opintojen aikana kartoitetaan opiskelijan valmiuksia ja pätevyyttä työllistyä. Työantajien kanssa pohditaan erilaisia vaihtoehtoja kohdata ja työllistää erityistä tukea tarvitsevia nuoria. Tärkeässä asemassa ovat työssäoppimisyritykset ja niiden työllistämismallit. Lisäksi opiskelijoiden elämänhallinnan tukemiseksi voidaan rakentaa nopean puuttumisen malli yhteistyössä sosiaalitoimen ja työvoimatoimistojen kanssa. Tutkimustulosten mukaan edellä mainitun kaltainen yhteistyö eri toimijatahojen välillä on toivottavaa.

Opinto-ohjaajien sitoutuminen erityisen ohjauksen antamiseen vaihtelee melko paljon. Sitoutumista haittaa resurssien puute ja ohjaajien osaamattomuus kohdata kaikkein vaativimpia ohjaustilanteita. Opinto-ohjaajat ymmärtävät kuitenkin erityisopiskelijoiden erityisen tuen tarpeen merkityksen. He ovat valmiita kehittämään omaa ammattitaitoaan erityisopiskelijoiden ohjauksensymysten ratkaisemiseksi.

Kuten tutkimustuloksista kävi ilmi, erityisopiskelijoiden ohjaukseen liittyvää tietoa on oltava saatavilla avoimesti ja riittävästi. Samalla täytyy muistaa, että

opiskelijan oikeusturvaa ei loukata. Oikea tieto auttaa usein asioiden ymmärtämistä ja hyväksymistä sekä vähentää ennakkoluuloja. Tämän pohjalta erityistä ohjaustukea tarvitsevan opiskelijan auttaminen on helpompaa ja tarkoituksenmukaisempaa. Siksi olen samaa mieltä tutkimuksessa haastateltujen kanssa siitä, että opiskelijalta pitää pyytää tiedonsiirtolupa työvoimatoimistoon. Tarvittaessa sovitut toimenpiteet voidaan kirjata Hojksiin ja Hopsiin. Hojksin avulla voidaan havaita opiskelijalta uusia, aiemmin huomaamatta jääneitä erityisoppimisen osa-alueita. Toisin sanoen Hojks auttaa sekä oppimisvaikeuksien että lahjakkuuksien löytämisessä. Tämä on tärkeää siinä vaiheessa, kun erityisopiskelija hakee valmistumisensa jälkeen työelämään. Tuolloin opiskelijan erityisosaaminen voi olla työllistymisen kannalta erityisosaamattomuutta tärkeämpi työllistymistä edistävä tekijä. Parhaimmillaan Hojks- ja Hopskäytänteet mahdollistavat sen, että opiskelijan asioita käsitellään objektiivisesti, oikeudenmukaisesti ja muihin opiskelijoihin nähden tasa-arvoisesti. Siten opiskelijalle voidaan kohdentaa oikeanlainen tuki esimerkiksi työhakuvaiheessa yhteistyössä oppilaitoksen ja työvoimatoimiston kanssa.

Tutkimustuloksissa esille tullut ammattiopiston erityisopetuksen koordinaattoreiden ja opinto-ohjaajien sekä nuoria ohjaavien eri toimijatahojen välinen yhteistapaaminen on mielestäni varteenotettava idea. Yhteistapaamisessa voidaan selvittää tarkasti eri toimijatahojen nuorten ohjaukseen liittyvät käytänteet, tarpeet, toiveet ja palvelutarjonta. Lisäksi voidaan sopia yhteistyökäytänteistä nuorten ohjaamiseksi oikeanlaisen palvelun pariin. Yhteistyöllä karsitaan töiden päällekkäisyyttä.

Erityisopiskelijoiden ohjauksessa täytyy huomioida opiskelijoiden omat ajatukset, toiveet ja tarpeet työelämään ja jatko-opintoihin hakeutumisesta. Ohjaustarve on aina yksilöllistä ja tuen tarve vaihtelee opiskelijoiden välillä paljon. Siksi totuttujen ohjaustilanteiden ohella tulee varautua myös tilanteisiin, joita ei ole aiemmin kohdattu. Erityisen ohjauksen antaminen ei kuitenkaan ole paikkaan sidottu, vaan se on ensisijaisesti erilaisia menetelmiä. Tärkeintä on edetä pienin tavoittein ja kohdentaa tarkoituksenmukaisin tuki oikeaan aikaan.

Myönteinen työskentelyilmapiiri luo opiskelijoille turvallisuuden tunteen, mikä puolestaan auttaa heidän kasvuaan vastuuntuntoisiksi, oman elämän hallintaan pyrkiviksi sekä työelämään aktiivisesti hakeutuviksi aikuisiksi. Lisäksi johdon tasolta tulee huolehtia siitä, että henkilökuntaa kannustetaan toimimaan erityisopiskelijoiden parissa – unohtamatta siihen tarvittavaa ohjausta sekä sen seuranta ja palautteenantoa.

LÄHTEET

A 1998 / 811. Asetus ammatillisesta koulutuksesta. Suomen säädöskokoelma. Helsinki: Oy Edita Ab.

Ahvenainen, O., Ikonen, O. & Koro, J. 2001. Erityiskasvatus. Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. Helsinki: WSOY. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

Chances 2005. Chances: Opinto-ohjauksen kehittäminen nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Viitattu 19.9.2005. Jyväskylän yliopiston sivusto. [Http://ktl.jyu.fi/hankkeet/equal](http://ktl.jyu.fi/hankkeet/equal) sekä Opetushallituksen esite: Chances

Ekky 2005. Etu- ja esittelysivut. Viitattu 1.10.2005. Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymän sivusto. [Http://www.ekky.fi](http://www.ekky.fi)

Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005A. Opinto-opas 2005-2006. Pieksämäki: RT - Print Oy.

Etelä-Karjalan ammattiopisto 2005B. Erityisopetuksen suunnitelma. Ammattiopiston johtokunta. 21.05.2005.

Etelä-Karjalan ammattiopisto 2004. Opinto-ohjaussuunnitelma. Ammattiopiston johtokunta. 30.4.2004.

Filatov, T. 2005. Nuorten yhteiskuntatakuu ja osallisuushanke auttavat syrjäytymisen ehkäisyssä. Viitattu 12.9.2005. Työvoimahallinnon sivusto. [Http://mol.fi/mol.fi/06_tyoministerio/05_tiedotteet/01_2004/2004-10-11-03/index.jsp](http://mol.fi/mol.fi/06_tyoministerio/05_tiedotteet/01_2004/2004-10-11-03/index.jsp).

Finlex 2005. Laki ammatillisesta koulutuksesta 21.8.1998/630 Luku 1., 4§; Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811; Yliopistoasetus 115/98 ja Laki ammattikorkeakouluopinnoista 255/95. Finlex.fi. 12.10.2005.

Haatainen, T. 2005. Ensi vuonna lisää resursseja syrjäytyneiden ja koulupudokkaiden tukemiseen. Viitattu 18.9.2005. [Http://www.tuula.haatainen.net/index.ctm?cd=1042&doc=1674](http://www.tuula.haatainen.net/index.ctm?cd=1042&doc=1674) , kotisivut.

Haavisto-Vuori, P. 2005. Luento: Nuorten yhteiskuntatakuu ja siihen liittyvät yhteistyökysymykset. Koulutustilaisuus 2.11.2005. Koulutuksesta työelämään - erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistyminen. Järvenpään lukio. Erityinen- ja Erkki -projektit. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus ja Keuda.

Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. & Tuunainen, K. 2001. Erityispedagogiikan perusteet. Juva: WS Bookwell Oy.

Heikkilä, M. 1990. Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. Tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa. Sosiaalhallituksen julkaisuja 8/1990. Helsinki.

Hänninen, E. 2004. Nuorten osallisuus ehkäisee syrjäytymistä. Viitattu 15.9.2005. Opetusministeriön sivusto. www.edu.fi

Hänninen, E., Laurikainen, H., Paunonen, L. & Tuomisto, J. 2004. Nuoria haastetaan osallistumaan myös Saksassa. Tiedote 3/2004. Nuorten osallisuushanke 2003 - 2007. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ikonen, O. 2003. Hojks. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. 2003. HOJKS II. Yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. Opetus 2000-sarja. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Ikonen O. & Virtanen P. (toim.) 2001. Hojks. Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Opetus 2000. PS-Kustannus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Joronen, S. 2005. Nuorten yhteiskunta- ja koulutustakuu käynnistyy. Viitattu 12.9.2005. <http://www.tyopakoulutus.fi/Html/Ajankohtaiset/4.12.-nuoret.html>, uutiset, plehti.

Joutsenon opisto 2005. Etusivu. Viitattu 1.10.2005. Joutsenon opiston sivusto. <http://www.joutsenonopisto.fi>

Jyväskylän ammattiopisto 2005. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten koulutus- ja uraohjauksen kehittäminen. Viitattu 12.9.2005. Jyväskylän yliopiston sivusto. <http://ktl.jyu.fi/ktl.hankkeet/equal/jao>

Kaartinen, H. 2005. Etelä-Karjalan työvoimapolvelukeskus. Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa – jokaisen aikuisen asia. Kehittämistyöryhmän kokous 15.11.2005. Kaupungintalo, Lappeenranta.

Karlsson, F. 2005. Luento: Yrityksen yhteiskuntavastuu työllistäjänä. Koulutustilaisuus 2.11.2005. Koulutuksesta työelämään – erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistyminen. Järvenpään lukio. Erityinen- ja Erkki -projektit. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus ja Keuda.

Kasurinen, H. 2000. Nuorten tulevaisuusorientaatio. Teoksessa: Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar T.(toim.) 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Opetus 2000. PS-Kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Keijonen, M. 2005. Erityisopiskelijoiden työllistymiseen tarvitaan selkeää strategiaa. Vates-info 1/2005. Helsinki. Vates-säätiön tiedotuslehti. Savion kirjapaino Oy.

Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina. II osa: poikkeava käyttäytyminen, tunne-elämän häiriöt, katuelämä, syrjäytyminen, terapia-yhteiskunta. Vantaa: Kannustusvalmennus Oy. Tummavuoren kirjapaino Oy.

L 1.1.1998/630. Laki ammatillisesta koulutuksesta. Suomen sädöskokoelma. Helsinki: Oy Edita Ab.

L 1988 /628. Perusopetuslaki.

Lappeenranta 2005. Lukiokoulutuksen järjestäminen Lappeenrannassa. Viitattu 1.10.2005. Lappeenrannan kaupungin sivusto.

[Http://www.lappeenranta.fi/?deptid=11488](http://www.lappeenranta.fi/?deptid=11488)

Lappeenrannan työvoimatoimisto 2005. Viitattu 1.10.2005. Työvoimahallinnon sivusto. [Http://www.mol.fi/lappeenranta](http://www.mol.fi/lappeenranta)

Lap-tuote 2005. Etusivu sekä nuortenpaja -linkki. Viitattu 1.10.2005. Lap - tuotteen sivusto. [Http://www.laptuote.fi/](http://www.laptuote.fi/) sekä

<http://www.laptuote.fi/nuortenpaja.php>

Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa 2005. Kokousmuistiot 5.10.2005 ja 6.11.2005.

Liimatainen-Lamberg, A-E. 1999. (toim.) Syrjäytymisen ehkäisy – ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen. Raportti IV. Helsinki. Opetushallitus.

Luukkainen, O. (toim.) 1998. Tulevaisuuden tekijät. Atena kustannus. Juva: WSOY Kirjapainoyksikkö.

Miettinen, K. 2005. Opetusneuvos. Opetushallitus. Ammatillisen erityisopetuksen ajankohtaisia teemoja ja tulevaisuudennäkymiä. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu. Luento 22.11.2005. JAOKK.

Myllykoski, A-M. & Melamies, N. & Kangas, S. (toim.) 2004. Itsenäistyyvä nuori ja AD/HD. Opetus 2000-sarja. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Nuoruus Suomessa 2005. Viitattu 11.9.1005. Opetusministeriön sivusto. [Http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2004/0306/nuoriso.html](http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2004/0306/nuoriso.html)

Opetushallitus 2001A. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. Viittomakielisen ohjauksen perustutkinto. 2001. Helsinki: Hakapaino Oy.

Opetushallitus 2001B. Ammatillinen erityisopetus.

www.ammatillinenkoulutus.com. Oph:n julkaisema vihkonen ammatillisesta erityisopetuksesta. Viestintä Oy Viisikko / Edita Oyj.

Opetusministeriö 2005. Edu. Opinto-ohjausta kehitettävä eri hallinnon alojen yhteistyöllä. Viitattu 17.9.2005. Opetusministeriön sivusto.

[Http://www.edu.fi/pageLast.asp?path=498,24009,24538,24539,24645,34009](http://www.edu.fi/pageLast.asp?path=498,24009,24538,24539,24645,34009) ja Liite 1. Esimerkkejä hankkeista. Viitattu 19.9.2005. www.edu.fi/page

Opetusministeriö 2004. Nuorten ohjauspalvelujen järjestäminen. Opinto-ohjauksen ja työvoimapaalvelujen yhteistyöryhmä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:29.

Oppisopimus 2005. Oppisopimusopas – yleistä oppisopimuksesta. Viitattu 19.11.2005. Oppisopimuskoulutuksen sivusto. [Http://www.oppisopimus.net](http://www.oppisopimus.net)

Pajukoski & Niskanen 2003. Artikkelissa: Näytön paikka – Erilainen oppija näyttää osaamistaan. Erika 3/2003. Erityisopetuksen tutkimus- ja menetelmätieto. Jyväskylän yliopisto. PainoPorras Oy.

Pasanen 2005. Artikkelissa: Koulupudokkaalla heikko ote työelämästä. Etelä-Saimaa 2.9.2005. No:247. 120 vsk. Saimaan Lehtipaino Oy.

Raunio, K. 2003. Sosiaalipolitiikan lähtökohdat. 5.painos. Gaudeamus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Rinne, R. 2001. Etiikka mitataan arjen työssä. Opettaja 44-45 / 2001, 16 – 19.

Saarinen, J. 2002. Vuoden työnantaja arvostaa erilaisuutta. Viitattu 12.9.2005. Vates -säätiön sivusto. [Http://www.vates.fi/vatesinfo/info12002/mcd_1.htm](http://www.vates.fi/vatesinfo/info12002/mcd_1.htm)

Saarinen, J. 2005. Rasvaa siirtymiin. Vates -info 1/2005. Vates -säätiön tiedotuslehti. Savion kirjapaino Oy.

Skinnari, J. 2005. Nuoret ja tulevaisuus. Viitattu 18.9.2005. [Http://www.joukoskinnari.com/nuoret.html](http://www.joukoskinnari.com/nuoret.html), kotisivut.

Taiveaho, S. 2003. Nuorisotyön tavoitteet ja tehtävät. Viitattu 11.9.2005 [Http://www.htk.fi/public/satu.taiveaho/nuoraani.htm](http://www.htk.fi/public/satu.taiveaho/nuoraani.htm), kotisivut.

Takala, M. 1992. Kouluallergia – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajille. Vantaa: Dark Oy. WSOY.

Talus, M. 2005. Minun viikkoni. Vates -info /2005. Vates -säätiön tiedotuslehti. Savion kirjapaino Oy.

Tamminen. J. 2005. Oppisopimuskeskus, Lappeenranta. Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa – jokaisen aikuisen asia. Kehittämistyöryhmän kokous 15.11.2005. Kaupungintalo, Lappeenranta.

Työministeriö. Työministeriön ja opetusministeriön tiedote/muistio 2005. Hallituksen työllisyyden politiikkaohjelman toimeenpano: Nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuu sekä työpajatoiminnan vakinaistaminen. Dnro 15/600/2005, 891/39/2005. 10.5.2005.

Urpilainen, J. 2005. Nuorten koulutustakuu ja oppivelvollisuuden pidentäminen. Viitattu 11.9.2005. [Http://pohjanmaa.sdp.fi/index.php?mid=83](http://pohjanmaa.sdp.fi/index.php?mid=83) Pohjanmaan sosiaalidemokraattisen puolueen sivusto.

Valtioneuvosto 2005. Julkisen työvoimapalvelun palvelurakenteen uudistaminen. Viitattu 11.9.2005.

[Http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=96414&k=fi&old=754](http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=96414&k=fi&old=754)

Valtioneuvoston sivusto.

Vanhalakka-Ruoho, M. & Åstrand, K. 1993. Onko syrjäytymiselle vaihtoehtoja? Teoksessa: Åstrand (toim.) 1993. Huomisen mahdollisuus. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.

Vates 2005. Vates edistää vammaisten ja vajaakuntoisten työllistymistä. Viitattu 17.9.2005. [Http://www.vates.fi/hanke/vates.htm](http://www.vates.fi/hanke/vates.htm). Vates -säätiön sivusto.

Vilmi, A. 2005. Työvalmentaja on suojelusenkeli. Vates-info 2/2005. Vates-säätiön tiedotuslehti. Savion kirjapaino Oy.

Vuorinen, R. & Sampson, J.P. 2000. Ohjaus opintojen suunnittelun ja arvioinnin tukena – strategisia kysymyksiä. Teoksessa: Onnismaa, J. & Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Opetus 2000 -sarja. PS-Kustannus. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21

Yli-Erkkilä, M. 2003. Hyvä vuorovaikutus motivaatiota, oppimista ja jaksamista edistävänä ilmiönä. Erika 3/2003. Jyväskylän yliopisto. Täydennyskoulutuskeskus. Painoporras Oy.

LIITTEET

Liite 1. Työvoimatoimistoille määrätyt toimenpiteet ura- ja rekrytointipalveluyhteistyössä

Työvoimaministeriön (2005) mukaan:

”Työvoimatoimistojen tulee keskittyä ura- ja rekrytointipalveluyhteistyössä erityisesti toisen asteen ammatillisista oppilaitoksista valmistuviin mm. seuraavilla toimenpiteillä:

- Työvoimatoimistot ja ammatillisten oppilaitosten ura- ja rekrytointipalveluista vastaavat laativat alueellisen tai paikallisen ohjauspalveluyhteistyön vuosisuunnitelman, jossa osapuolet sopivat palveluyhteistyön periaatteista, palveluista, toimenpiteistä, vastuunjaosta ja aikatauluista.
- Työvoimatoimistot nimeävät toimintaa varten yhdyshenkilöt ja tarjoavat oppilaitoksista valmistuville työvoimatoimiston peruspalveluja, joita ovat työnvälitys, aktiiviohjelmat työttömille, koulutus- ja ammattitietopalvelu jatko-opintoja suunnitteleville, ammatillinen kuntoutus, kansainväliset palvelut ja ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelu
- Työvoimatoimistot sopivat oppilaitosten kanssa mahdollisen tietoaineiston välittämisestä opiskelijoiden käyttöön sekä opiskelijoiden informoisesta alueen työmarkkinoista, työpaikoista, jatkokoulutuksesta, työnhaun keinoista ja työvoimatoimiston palveluista. Työnantajatrefeihin ym. kampanjoihin kutsutaan alan oppilaitoksista valmistuvat. Jotta työvoimatoimisto pystyy ennakoimaan palvelukysyntää, suositellaan että oppilaitokset tiedottavat toimistolle valmistuvien määristä ammattialoittain ja valmistumisajankohdista.
- Työvoimatoimistot, TE -keskusten työvoimaosastot ja työministeriö arvioivat omalta osaltaan ura- ja rekrytointipalvelujen toimivuutta ja kehittämistarpeita osana nuorten yhteiskuntatakuun toimeenpanoa.” (TM 2005, 6.)

Liite 2. Lappeenrannan ja sen lähikuntien yhteistyösapuolet

Työvoimatoimisto

Lappeenrannan työvoimatoimisto sijaitsee Lappeenrannassa ja sen toiminta-alueena ovat Lappeenrannan lisäksi myös lähikunnat Joutseno, Lemi, Luumäki, Savitaipale, Suomenniemi, Taipalsaari ja Ylämaa. Suomenniemeä lukuun ottamatta k.o. kunnat kuuluvat myös Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymään (kirjoittajan huomio).

Työvoimatoimisto tarjoaa tietoa avoimista työpaikoista, työvoimakoulutuksesta sekä työvoimatoimiston palveluista sekä antaa opastusta työhallinnon sähköiseen asiointiin liittyvissä kysymyksissä. (Lappeenrannan työvoimatoimisto, 2005.)

Työvoimatoimisto järjestää vuosittain keväällä toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuville nuorille työnhakuun liittyvän infon kouluilla.

Infotilaisuudessa opiskelijaa ohjataan täyttämään netissä työnhakuun liittyvät hakemukset. Opiskelijoille annetaan tietoa sekä kotimaassa että ulkomailla tarjolla olevista työpaikoista. Samalla opiskelijalle kerrotaan heidän oikeuksistaan saada työllistämistukea sekä velvollisuudestaan käydä henkilökohtaisesti työvoimatoimistossa ilmoittautumassa työnhakijaksi.

Etelä-Karjalan työvoimapalvelukeskus, nuorten tiimi

Etelä-Karjalan työvoimapalvelukeskuksen (entinen Vinssi) nuorten tiimin tarkoituksena on tarjota palveluja alle 25-vuotiaille työttömille työnhakijanuorille. Nuorten tiimi tekee yhteistyötä erilaisten toimijatahojen (mm. sosiaalitoimi, työvoimahallinto, Kela, ja kuntoutuspsykologi) kanssa. Tarkoituksena on löytää nuorelle reitti työpaikkaan tai ammattitutkintoon johtavaan koulutukseen. Nuori ohjataan työvoimatoimistosta nuorten tiimiin, mikäli katsotaan että peruspalvelut eivät riitä nuoren tueksi. Toisin sanoen nuorella on tarve saada moniammatillista ohjausta. (Kaartinen 2005.)

Laptuote -säätiö

Laptuote -säätiö markkinoi itseään nykyaikaisena, tulevaisuuteen suuntaavana sosiaalipalvelualan yhteisönä. Säätiö kuntouttaa, kouluttaa ja valmentaa nuoria ja aikuisia henkilökohtaisen suunnitelman mukaan sekä yksilön ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisesti oman elämän hallintaan, koulutukseen ja työelämään. (Laptuote, 2005.)

Laptuote tarjoaa tuetun *työllistymisen työvalmentajan ja työnetsijän palveluja* kuntoutuksessa, koulutuksessa tai kuntouttavassa työtoiminnassa oleville henkilöille. Käytännössä tämä tarkoittaa valmennusta, ohjausta ja tuettua työharjoittelua avoimilla työmarkkinoilla. Laptuote tekee tarvittaessa yhteistyötä työvoimahallinnon kanssa. (Emt. 2005.)

Laptuote –säätiössä toimii myös 17-29-vuotiaille nuorille ammatinvalintaapua sekä työhakutukea tarvitseville tarkoitettu *nuorten työpaja*. Työpaja jakaantuu koulutusjaksoon, mikä kestää kolme kuukautta sekä työjaksoon, mikä voi olla kuuden kuukauden pituinen. (Emt. 2005.)

Etelä-Karjalan ammattiopistolla ja Laptuoteella ei tällä hetkellä ole yhteistä projektitoimintaa, mutta ammattiopistossa keskeytyneitä ja/tai valmistuneita opiskelijoita sijoittuu vuosittain mukaan myös Laptuotteen järjestämään koulutukseen.

Toisen asteen koulutustarjonta

Etelä-Karjalan ammattiopisto tarjoaa monialaista ammatillista toisen asteen koulutusta, johon nuori voi hakeutua, vaikka hänellä olisi jo ammatillinen tutkinto suoritettuna. Ammattiopistoon hakeudutaan pääsääntöisesti yhteishaun kautta, mutta

halutessaan opiskelija voi tehdä myös suorahaun. Ammattiopiston opinto-ohjaajat neuvovat opiskelijoita hakumenettelyissä.

Opiskelija voi hakeutua myös lukiokoulutukseen. Lappeenrannassa lukiokoulutusta järjestävät Kimpisen lukio, Lappeenrannan Lyseon lukio ja Lauritsalan lukio, jonka yhteydessä toimii aikuislinja. Lukiot tekevät yhteistyötä muiden 2. asteen oppilaitosten ja korkea-asteen oppilaitosten kanssa. (Lappeenranta, 2005.)

Opiskelija voi suorittaa aikuislinjalla lukion koko oppimäärän tai lukiokursseja eri oppiaineissa. Myös etäopiskelu on mahdollista aikuislukion puolella. Etelä-Karjalan ammattiopiston opiskelijat voivat osallistua aikuislukion kursseille sekä suorittaa ylioppilastutkinnon. (Emt. 2005.)

Oppisopimuskoulutus

Oppisopimuskoulutuksen kautta voi opiskella joko kokonaan tai osittain tutkintotavoitteisesti. Se on siis tietopuolisilla kursseilla täydennettävää työsuhteeseen perustuvaa ammatillista koulutusta. Käytännössä oppisopimusopiskelija etsii sopivan työpaikan, joka on valmis kouluttamaan hänet oppisopimuskoulutuksella. Työnantaja on tuolloin oikeutettu vähintään koulutuskorvaukseen. Opiskelija puolestaan saa työehtosopimuksen mukaista palkkaa sekä taloudellista tukea siltä ajalta, kun hän on tietopuolisessa koulutuksessa. Oppisopimus on määräaikainen työsopimus, ellei opiskelijalla jo ennestään ole olemassa toistaiseksi voimassaoleva työsopimusta. (Tamminen 2005; Oppisopimus 2005, 1.)

Etelä-Karjalan oppisopimuskeskuksella on toimipisteet sekä Imatralla että Lappeenrannassa.

Ammattikorkeakoulut

Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu, Ekamk, kuuluu Etelä-Karjalan ammattiopiston tavoin Etelä-Karjalan koulutuskuntayhtymään. Ekamk tarjoaa opetusta Lappeenrannassa ja Imatralla yhteensä viidellä eri koulutusalueella, jotka ovat: tekniikka, liiketalous, sosiaali- ja terveysala sekä matkailu- ja ravitsemispalvelut.

Ammattikorkeakoulu on vahvasti maakunnallinen. Sen opiskelijoista suurin osa tulee Etelä-Karjalasta ja myös työllistyy alueelle. (Ekky 2005, esittelysivu.)

Muu koulutustarjonta

Lappeenrannan ja Imatran välissä sijaitsee ideologisesti sitoutumaton aikuisoppilaitos, Joutsenon Opisto. Joutsenon Opisto järjestää laaja-alaista yliopiston, kielten, kirjoittamisen ja kuvataiteen koulutusta. Lisäksi Joutsenon Opistossa toimii Humanistisen ammattikorkeakoulun Joutsenoon koulutusyksikkö. (Joutsenon Opisto, 2005.)

Etelä-Karjalan alueella erilaista koulutusta tarjoaa myös Saimaan Kansalaisopisto. Tarjolla oleva koulutus ei kuitenkaan ole tutkintotavoitteista, vaan perustuu lähinnä harrastustavoitteisiin. Suoritettu koulutus voi kuitenkin antaa valmiuksia hakeutua jatkokoulutukseen.

Liite 3. Tutkimuskysymysten saatekirje.

Hei!

Suoritan opintoihini liittyen tutkimusta, ja toivon saavani teiltä vastauksen muutamaan kysymykseen.

Sekä koulutuksen järjestäjät että työvoimatoimisto tukevat valmistuvien opiskelijoiden työllistymistä ja jatko-opintoihin hakeutumista. Ongelmalliseksi on kuitenkin muodostunut se, että työvoimatoimiston edustajat eivät saa riittävästi ennakkotietoa erityisopiskelijoista. Heidän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin sekä työ- ja opiskeluvalmiuksiin ja -taitoihin liittyvät piirteet mahdollisesti vaikeuttavat heidän työelämään ja jatko-opintoihin hakeutumista ja niissä menestymistä.

Tämän tutkimuksen avulla pyrin selvittämään työvoimatoimiston työntekijöiden näkemyksiä siitä, miten 2. asteen ammatillisessa koulutuksessa erityisopiskelijoiksi määritellyt, ammattiin valmistuvat opiskelijat saadaan tarkoituksenmukaiseen ura- ja ammatinvalinta- tai jatko-opiskeluohjaukseen. Tarkoituksena on saada tietoa, jonka avulla erityisopiskelijaa voidaan valmistumisensa jälkeen tukea ja ohjata niin, että hänen työllistymis- ja jatko-opintomahdollisuutensa ovat paremmat.

Erityisopiskelija on tässä yhteydessä opiskelija, jolle on laadittu henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ja joka on saanut erityistä tukea opintoihinsa. Lisäksi hän mahdollisesti tarvitsee erityistä ohjaustukea myös valmistumisensa jälkeen.

Toivon, että vastaatte seuraaviin kysymyksiin 21.3.2006 mennessä.

Kiitos yhteistyöstä ja aurinkoista kevättä!

Lappeenrannassa 9.3.2006

Silvia Soosalu

Opinto-ohjaaja, Etelä-Karjalan ammattiopisto, Palvelualojen koulu Lpr

puh. 0400 – 838 277

Liite 4. Tutkimus. Haastattelukysymykset.

Haastattelu

Erityisopiskelija on tässä yhteydessä opiskelija, jolle on laadittu henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma ja joka on saanut erityistä tukea opintoihinsa. Lisäksi hän mahdollisesti tarvitsee erityistä ohjaustukea myös valmistumisensa jälkeen.

Toimenkuvanne?

Kysymykset:

1. Milloin vastavalmistunut työnhakijaksi aikova nuori ohjataan erityisen ohjaustuen eli Etelä-Karjalan työvoimapalvelukeskuksen nuorten tiimin piiriin?
2. Mitä erityisiä ongelmia olette havainneet tiedonkulussa ja tiedonsiirrossa silloin, kun valmistuvat erityisopiskelijat tulevat työvoimatoimiston asiakkaiksi?
3. Millaista ennakkotietoa erityisopiskelijoista tarvitaan?
4. Mitkä henkilökohtaiset ominaisuudet saattavat vaikeuttaa erityisopiskelijan työelämään ja jatko-opintoihin hakeutumista sekä niissä selviämistä?
5. Miten oppilaitosten tulisi huomioida työvoimatoimiston kautta työelämään ja/tai jatko-opintoihin hakeutuvat erityisopiskelijat? Mitä ohjeita heille tulee antaa?
6. Millaista yhteistyötä toivotte jatkossa oppilaitoksilta, joista valmistuu erityisopiskelijoita?

Liite 5. Tutkimus. Kirjallinen kysely.

Toimenkuvanne ja työtehtävänne nuorten työnhakijoiden parissa?

1. Millainen merkitys 2. asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuneen opiskelijan seuraavilla henkilökohtaisilla ominaisuuksilla on työelämään tai jatko-opintoihin hakeutumisessa?

Vastausvaihtoehdot:

1 ei merkitystä; 2 hyvin vähäinen merkitys; 3 vähäinen merkitys; 4 suuri merkitys; 5 hyvin suuri merkitys

a) lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet	1 2 3 4 5
b) heikko suomen kielen taito	1 2 3 4 5
c) heikko englannin kielen taito	1 2 3 4 5
d) heikko ruotsin kielen taito	1 2 3 4 5
e) matemaattiset vaikeudet	1 2 3 4 5
f) keskittymisvaikeudet	1 2 3 4 5
g) hahmottamisen ja tarkkaavaisuuden häiriöt	1 2 3 4 5
h) vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt	1 2 3 4 5
i) tuki- ja liikuntaelinvamma	1 2 3 4 5
j) liikkumisen ja liiketoimintojen vaikeus	1 2 3 4 5
k) lievä kuulovamma	1 2 3 4 5
l) lievä näkövamma	1 2 3 4 5
m) epilepsia	1 2 3 4 5
n) diabetes	1 2 3 4 5
o) lievä kehityksen viivästyminen	1 2 3 4 5
p) autismiin ja Aspergeriin liittyvät oppimisvaikeudet	1 2 3 4 5
q) yleiset allergiat	1 2 3 4 5
r) mielenterveysongelmat	1 2 3 4 5

- s) alkoholiongelma 1 2 3 4 5
- t) muu, mikä? _____ 1 2 3 4 5
- u) muu, mikä? _____ 1 2 3 4 5

2. Ympyröi edellisestä kysymyksestä ne ominaisuudet (kirjain a - u), joista mielestänne tulee kertoa siinä vaiheessa, kun opiskelija ilmoittautuu työnhakijaksi.

3. Mitä muuta tietoa tulee mielestänne saada vastavalmistuneesta työnhakijaksi ilmoittautuvasta erityisopiskelijasta?

4. Millaista yhteistyötä toivotte jatkossa oppilaitoksilta, joista valmistuu erityisopiskelijoita?

Liite 6. Kirjallisen kyselyn 1. ja 2. kysymysten tulokset.

Seuraavana esitettävien kysymysten 1. ja 2.vastaukset on yhdistetty.

Ominaisuuden perässä on kerrottu suluissa, kuinka moni vastaajasta oli sitä mieltä, että kyseisestä ominaisuudesta tulisi kertoa siinä vaiheessa, kun opiskelija ilmoittautuu työnhakijaksi.

Vastausvaihtoehtojen merkitystä kuvaavien numerojen perässä on suluissa vastanneiden lukumäärä.

1. Millainen merkitys 2. asteen ammatillisesta koulutuksesta valmistuneen opiskelijan seuraavilla henkilökohtaisilla ominaisuuksilla on työelämään tai jatko-opintoihin hakeutumisessa?
2. Ympyröi edellisestä kysymyksestä ne ominaisuudet (kirjain a - u), joista mielestänne tulee kertoa siinä vaiheessa, kun opiskelija ilmoittautuu työnhakijaksi.

Vastausvaihtoehdot:

1 ei merkitystä; 2 hyvin vähäinen merkitys; 3 vähäinen merkitys; 4 suuri merkitys; 5 hyvin suuri merkitys

- a) lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet (7 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 4 (9kpl) 5 (4kpl)

- b) heikko suomen kielen taito (6 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (1kpl) 4 (4kpl) 5 (8kpl)

- c) heikko englannin kielen taito (-)

1 (1kpl) 2 (3kpl) 3 (9kpl) 4 5

- d) heikko ruotsin kielen taito (-)

1 (2kpl) 2 (5kpl) 3 (6kpl) 4 5

- e) matemaattiset vaikeudet (2 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 (1kpl) 3(10kpl) 4 (2kpl) 5

- f) keskittymisvaikeudet (7 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (1kpl) 4 (6kpl) 5 (6kpl)

- g) hahmottamisen ja tarkkaavaisuuden häiriöt (8 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (4kpl) 4 (5kpl) 5 (4kpl)

- h) vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt (8 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (1kpl) 4 (8kpl) 5 (4kpl)

i) tuki- ja liikuntaelinvamma (8 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 (1kpl) 2 (1kpl) 3 (7kpl) 4 (3kpl) 5 (1kpl)

j) liikkumisen ja liiketoimintojen vaikeus (7 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 (2kpl) 3 (6kpl) 4 (5kpl) 5

k) lievä kuulovamma (3 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 (1kpl) 3 (10kpl) 4 (2kpl) 5

l) lievä näkövamma (3 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 (1kpl) 3 (9kpl) 4 (3kpl) 5

m) epilepsia (6 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 (1kpl) 2 (2kpl) 3 (8kpl) 4 (2kpl) 5

n) diabetes (7 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 (1kpl) 2 (5kpl) 3 (7kpl) 4 5

o) lievä kehityksen viivästyminen (4 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (9kpl) 4 (3kpl) 5 (1kpl)

p) autismiin ja Aspergeriin liittyvät oppimisvaikeudet (7 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (1kpl) 4 (10kpl) 5 (2kpl)

q) yleiset allergiat (7 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 (1kpl) 2 (5kpl) 3 (5kpl) 4 (2kpl) 5

r) mielenterveysongelmat (9 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 (3kpl) 4 (8kpl) 5 (2kpl)

s) alkoholiongelma (9 vastaajan mielestä tulee kertoa)

1 2 3 4 (6kpl) 5 (7kpl)

t) muu, mikä? (ominaisuus ja vastaajan ilmoittama merkitys)

- *motivaatio – 4*

- *asenne – 4*

- *huumeongelma – 5*

- *velat - 3*

- *asunnottomuus – 3*

- *heikkolahjaisuus – 4*

- *päihdeongelma – 4*